

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Omaohjaajatyöskentely vanhempien näkökul- masta lastensuojeluyksikössä

Tommi Sebastian Pitkänen

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma
210 op

Arvioitavaksi jättämisaika
(12/2020)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijä: Tommi Pitkänen

Opinnäytetyön nimi: Omaohjaajatyöskentely vanhempien näkökulmasta lastensuojeluyksikössä

Sivumäärä: 40 ja 15 liitesivua

Työn ohjaaja: Aino Tormulainen

Työn tilaaja: Sari Räsänen, Mäntyrinteen perhetukikeskus

Opinnäytetyöni on laadullinen kehittämistyö. Se on toteutettu kahden saman organisaation alla toimivan lastensuojeluyksikön toimipisteissä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada käsitys siitä, mitä omaohjaajuus merkitsee lastensuojeluyksiköihin sijoitettujen vanhempien näkökulmasta. Työn lopullisena tavoitteena on saada yksiköihin työskentelymalli, jolla sijoitettujen nuorten vanhempien kanssa työskentely sujuisi entistä paremmin. Työssä kartoitetaan myös niitä ongelmia, joita omaohjaajatyöskentelyyn liittyy ja pyritään löytämään parannuskeinoja sen toimivuuteen. Tässä opinnäytetyössä ei kiinnitetä huomiota sijoitettuihin nuoriin, vaan pureudutaan nimenomaan heidän vanhempiansa kautta asian ytimeen.

Opinnäytetyön varsinainen tuotos on pienimuotoinen opas lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten vanhempien kanssa työskenteleville ohjaajille. Sen tarkoitus on luoda kaikille yksiköissä työskenteleville ohjaajille selkeä linja vanhempien kanssa työskentelyyn sijoituksen ajaksi. Opas tulee molempien yksiköiden kansliatiloihin niin, että ohjaajat voivat aina sitä tarvittaessa lukea läpi ja muistuttaa itseään työskentelyyn liittyvistä asioista.

Tähän työhön keräsin tietoa haastattelumenetelmällä, sekä havannoimalla itse yksiköiden toimintaa. Haastattelin aineistoa kerätessäni viittä yksikön ohjaajaa, sekä neljää yksikköön sijoitetun nuoren vanhempaa. Haastatteluista kerätyn tiedon perusteella nuorten vanhemmat pitävät omaohjaajatyöskentelyä erittäin tärkeänä tukimuotona sijoituksen aikana. Vanhemmilla on kuitenkin paljon ehdotuksia ja keinoja siihen, miten työskentely olisi entistä laadukkaampaa. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että työskentely on yksi tärkeimpiä tehtäviä yksikössä ja sen tulee olla jatkossa tasalaatuisempaa ja selkeämpää. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että työskentelyn tulisi olla paljon aiempaa tasaisempaa ja jokaisella vanhemmalla tulisi olla oikeus samanlaiseen työotteeseen ohjaajasta tai tilanteesta riippumatta.

Asiasanat: lastensuojelu, ohjaaja, haastattelu, työote, menetelmä, opinnäytetyö

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
NGO and youth work

Author: Tommi Pitkänen

Title: Personal guidance work from the perspective of parents in a child welfare department

Number of Pages: 40 and 15 attachment pages

Supervisor: Aino Tormulainen

Subscriber: Sari Räsänen, Mäntyrinteen perhetukikeskus

My thesis is qualitative research. It has been implemented in two places of the child protection units which operating under the same organization.

The purpose of the thesis is to understand what self-guidance work means from the parents point of view. The ultimate goal is to have a working model to improve working with parents. I also survey problems related to self-guidance work and look for ways to improve it. In this thesis is not paid attention to young people who are placed to units, but to their parents.

This is meant to be a small guide for instructors working in child welfare institution. The purpose is to create a consistent way of working. The guide is placed in both units so that instructors can remind themselves of work-related issues if necessary.

The data have been collected through interviews and self-observation. I interviewed five instructors and four parents. Self-directed work is considered very important by parents opinion. I received a lot of suggestions from parents on how the work could be improved. Instructors believe that work should be more consistent and smoother regardless of the situation.

Keywords: write 3-7 english keywords here

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	TYÖN TARPEELLISUUS.....	7
3	LASTENSUOJELU	8
3.1	Lastensuojelun tarkoitus	8
4	LASTENSUOJELUN PALVELUT.....	9
4.1	Avohuolto.....	9
4.2	Kiireellinen sijoitus.....	11
4.3	Huostaanotto	12
4.4	Lainsäädäntö.....	14
5	OHJAAJIEN TYÖSKENTELY LASTENSUOJELULAITOKSESSA	15
5.1	Ohjaajan työ.....	15
6	VANHEMMAT JA OMAOHJAAJUUS.....	15
6.1	Omaohjaajatyöskentely	16
6.2	Omaohjaajuus ja vanhemmat.....	17
7	KEHITTÄMISTYÖ JA HAASTATTELUT	19
7.1	Tavoitteet, toteutus ja haastattelut.....	19
7.2	Haastattelun eettisyys	21
8	OHJAAJIEN HAASTATTELUT	22
8.1	Omaohjaaja ja vanhemmat.....	22
8.2	Työskentely ja menetelmät.....	23
8.3	Omaohjaajatyöskentelyn ongelmat	24
8.4	Työskentelyn laatu ja toimivuus.....	27
8.5	Ohjaajien vapaa sana	28
9	VANHEMPIEN HAASTATTELUT	29
9.1	Omaohjaajuus vanhempien näkökulmasta.....	29
9.2	Työskentely vanhempien kanssa.....	30
9.3	Kehitysideat	31
9.4	Vanhempien näkemys omaohjaajista	32
9.5	Vanhempien vapaa sana	33
10	ANALYYSI.....	33

11	POHDINTA.....	35
12	TILAAJAN PALAUTE.....	35
13	YHTEISÖPEDAGOGIN ROOLI.....	36
14	OMAOHJAAJA OPAS VANHEMPIEN KANSSA TYÖSKENTELYYN	37
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee kahden lastensuojeluyksikön toiminnan työmenetelmää, joka kantaa nimeä omaohjaajuus. Opinnäytetyössä tarkastellaan omaohjaajuuden haasteita yksiköihin sijoitettujen nuorten vanhempien näkökulmasta.

Tutkimukseen haastattelin sijaishuoltoyksiköiden henkilökuntaa, eli ohjaajia. Ohjaajat olivat yksiköiden työntekijöitä. Ammattiryhmiin jaoteltuna haastatteluun osallistui sosionomeja, yhteisöpedagogeja ja lähihoitajia. Haastattelin myös yksiköihin sijoitettujen nuorten vanhempia saadakseni laajemman kokonaiskuvan omaohjaaja-työskentelystä.

Lastensuojeluyksiköiden tarkoitus on tukea nuorta, sekä vanhempia vaikeina hetkinä. Joskus joudutaan turvautumaan pitkä- tai lyhytaikaiseen sijoitukseen, jotta kaikkien etu toteutuu. Yksiköissä, joihin pääsin tämän kehittämistyön myötä tutustumaan, pyritään työskentelemään tietenkin pääasiallisesti lapsen ja nuoren etujen mukaisesti, mutta vanhempien kanssa tehdään aina sijoituksen ajan myös työskentelyä ja pidetään keskusteluita. Tätä kutsutaan omaohjaaja-työskentelyksi.

Lastensuojelun keskusliiton (2020) mukaan, jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Kaikille lapsille kuuluu oikeus kasvaa ja käydä koulua sekä leikkiä ja osallistua. Jokaisella lapsella on oikeus myös suojeluun ja huolenpitoon. Kaikki lasten oikeudet on koottu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla pitäisi olla siitä riippumatta, mikä on heidän taustansa, kuten kansallisuus, uskonto tai perheen varallisuus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sopimuksen on hyväksynyt lähes kaikki maailman valtiot. Suomessa lapsen oikeuksien yleissopimus tuli voimaan vuonna 1991. Sopimus on yhtä sitova kuin laki, joten se velvoittaa valtioita, kuntia, viranomaisia, lasten vanhempia ja muita aikuisia aivan kuten muutkin lait. Yhdessä lapsen oikeuksien yleissopimuksen kanssa Suomen omat lait turvaavat lasten oikeuksia. Suomen lainsäädännössä on useita lakeja, joiden mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja kaikista on kannettava vastuu tasapuolisesti.

Lastensuojelulaitokseen sijoitettuna oleva nuori tarvitsee turvaa. Pelkkä aikuisen läsnäolo ei riitä, joten omaohjaaja-työskentelyn on koettu helpottavan sijoituksessa olemista. Nuori saa ymmärrystä, että ei ole uudessa paikassa ilman turvallisia aikuisia. Omaohjaaja on sijoituksen alusta saakka nuorelle turvana ja kannustajana.

Omaohjaaja-menetelmää on tutkittu jonkin verran työntekijöiden ja nuorten näkökulmasta, mutta huoltajien kokemusten tutkiminen on jäänyt pienempään rooliin. On hyvä muistaa, että oman lapsen sijoittaminen pois kotoa on myös huoltajille kova paikka. Omaohjaajat pyrkivät antamaan huoltajille tukea ja tietoa uudelta elämäntilanteelta. Omaohjaajatyöskentelyssä noudatetaan myös lain puitteita, sillä lastensuojelulaki velvoittaa sijaishuoltoyksikön työntekijöitä pitämään yhteyttä nuoren vanhempiin.

Nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän sekä nuoren hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun nuoren ja hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa nuoren huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 2020.)

Opinnäytetyöhöni liittyvissä lastensuojeluyksiköissä valitaan sijoitetulle nuorelle kaksi tai kolme omaohjaajaa. He ovat perheen side yksikön ja kodin välillä. Omaohjaajat ovat yhteydessä kotiinpäin, osallistuvat kokouksiin, pitävän nuoren puolia ja antavat vanhemmille tukea. Yhteydenpito vanhempiin on yleensä säännöllistä. Näin toteutetaan samalla lastensuojelulain edellä mainittua pykälää.

2 TYÖN TARPEELLISUUS

Lastensuojeluyksiköiden omaohjaajatyöskentelystä tehdään paljon opinnäytetöitä vuositasolla. Tämän opinnäytetyön idea lähti Komulaisen (2020) valmistuneesta opinnäytetyöstä, jossa selvitettiin omaohjaajatyöskentelyn tilannetta Mäntyrinteen perhetukikeskuksen yksiköissä Kuopiossa. Komulaisen opinnäytetyön perusteella omaohjaajatyöskentelyssä on paljon asioita, joita tulisi kehittää tai ainakin päivittää hieman

nykyaikaisempaan muottiin. Komulaisen opinnäytetyön tuotoksena syntyi opas yksiköiden omaohjaajille. Työtä tarkastellessani minua alkoi kiinnostaa työskentely eri näkökulmasta. Sijoitettujen nuorten vanhempien näkökulma on usein sellainen, mitä monikaan ei mieti. Lastensuojeluyksiköissä tehdään omaohjaajatyöskentelyä myös vanhempien suuntaan ja se on asia, mitä ei ole kovin paljon vielä aiemmin opinnäytetyön muodossa kehitetty.

Olen itse työskennellyt vuoden verran lastensuojelulaitoksessa ja nähnyt paljon omaohjaajatyöskentelyä. Olen tullut siihen tulokseen, että nuoret saavat lähes kaiken huomion sijoituksen aikana tapahtuvasta työskentelystä. Haluankin tämän opinnäytetyön voimin tuoda esiin sitä tosiasiaa, että sijoitettujen nuorten vanhemmat tarvitsevat myös paljon tukea ja omaohjaajaa raskaan matkan aikana. Työni lopputuloksena on tarkoitus tehdä opas vihkonen vanhempien kanssa työskenteleville ohjaajille lastensuojelulaitoksissa. Tarve tällaiselle on ympäri suomen maan kova ja uskonkin, että opinnäytetyöstäni on iso hyöty monelle alan toimijalle.

3 LASTENSUOJELU

3.1 Lastensuojelun tarkoitus

Lastensuojelu on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä. Se on myös ongelmien ehkäisyä monin eri tavoin. Lapsilla ja nuorilla on oikeus elää niin, että he tuntevat olonsa turvalliseksi ympäröivistä tekijöistä huolimatta. Lastensuojelun yksi tärkeimpiä tehtäviä on tukea lapsen ja nuoren turvallista kasvuaja kehitystä.

Pienestä lapsesta asti ympäristöt vaikuttavat lapsen ja nuoren turvallisuuteen, sekä hyvinvointiin. Päiväkodit, koulut, harrasteet ja muut lapsen elämään vahvasti kuuluvat toiminnot vaikuttavat siihen, miten lapsi tulee kasvamaan ja kehittymään. Liian usein kuulee puhuttavan pelkästään *lasten suojelusta*. Yleinen käsitys lastensuojelusta on se, että sosiaalityöntekijät ja muut viranomaiset päättävät kaikista lasten asioista ja, että

se itsessään on lastensuojelua. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä laajemmin asiaa tarkasteltuna lastensuojelu on myös muita viranomaisia ja kansalaisia koskettava asia.

Isossa kuvassa lastensuojelulla on kuitenkin perustehtävänsä. Lasten kasvuolojen ja ympäristön turvaaminen niin, että kasvu ja kehitys ei vaarannu. Vanhempien tukeminen kaikissa kasvattamiseen liittyvissä tehtävissä ja toimissa. Ydinasiana se, että alakäisellä lapsella on oikeus kasvaa ja elää turvallisessa ja välittävissä ympäristössä.

Lastensuojelun ydin on yksinkertainen: se on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamista. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Se tarkoittaa, että lapsen oikeuksia kunnioitetaan ja pidetään perhe aina lähellä asioissa. (Bardy 2013, 73.)

Lastensuojelun palveluihin kuuluu paljon erilaisia toimintoja. Seuraavassa luvussa tarkastellaan niitä lastensuojelun palveluita, jotka ovat tärkeitä lastensuojeluyksiköiden toiminnassa. Lukijan tulee ottaa huomioon, että asioita on tarkasteltu tässä vain pintaraapaisu. Tärkeimmät sijoitusmuodot on hyvä tunnistaa ja siksi lukuun valikoituikin avohuolto, kiireellinen sijoitus, sekä huostaanotto.

4 LASTENSUOJELUN PALVELUT

4.1 Avohuolto

Lastensuojelun varsinainen sosiaalityö jakaantuu kolmeen osaan. Avohuoltoon, sijaishuoltoon, sekä viimeisimpänä jälkihuoltoon. Avohuolto kuormittaa lastensuojelua näistä kolmesta kaikkein eniten. Avohuollon tarkoitus on tukea perhettä niin, että lapsi voisi kasvaa ja kehittyä perheen kanssa omassa kodissaan. Palveluiden, tuen ja riittävän avun järjestäminen perheelle on avohuollon vastuulla. Avohuolto pyrkii tukemaan

vanhemmuutta ja tarjoaa neuvoja kasvattamiseen, sekä yleiseen jaksamiseen lapsiperheen arjessa. Kunnan on järjestettävä avohuolto aina perheen tarpeisiin perustuen (THL 2020).

Avohuollon tukitoimien tarvetta arvioidaan palvelutarpeen arvioinnissa, jonka jälkeen voidaan tarjota tukitoimia, joita ovat:

- sijoitus avohuollon tukitoimena
- tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
- lapsen taloudellinen ja muu tuki
 - koulunkäynnissä
 - ammatin ja asunnon hankinnassa
 - työhön sijoittumisessa
 - harrastuksissa
 - läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä
 - muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
- lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut
- tehostettu perhetyö
- perhekuntoutus sekä
- muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet (THL 2020).

Opinnäytetyön kohteina oleviin yksiköihin nuoret voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimena tehty sijoitus perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja huoltajan, sekä yli 12 vuotta täyttäneen nuoren hyväksyntään. Kyseinen sijoitusmuoto on yleensä arvioiva tai kuntouttava jakso ja se kestää noin 1 - 3 kuukautta. Vanhemmilla tai yli 12- vuotiaalla nuorella on oikeus keskeyttää sijoitus halutessaan. Sijoituksen aikana arvioidaan tarvittavia tukitoimia, jotta tilanne kotona saadaan tasapainoiseksi.

Avohuollon sijoituksen aikana huoltajilla on oikeus päättää lapsensa asioista, kuten hoidosta, kasvatuksesta ja asuinpaikasta. Avohuollon tukitoimena sijoitetuille nuorille ei voida yksiköissä tehdä rajoituspäätöksiä.

4.2 Kiireellinen sijoitus

§Lastensuojelulain mukaan lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos lapsi on 40 §:ssä mainituista syistä välittömässä vaarassa tai tarvitsee muuten kiireellistä apua. Lapselle voidaan tällöin järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto (Lastensuojelulaki 417/2007 38§).

Lapsi otetaan sosiaalihuollon toimesta haltuun ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto- paikka, jos seuraavat perusteet ovat olemassa:

- Lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Tällaista voi olla vanhempien alkoholinkäyttö, väkivaltaisuus tai muu vastaava käyttäytyminen.
- Lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystä vakavasti. Itsetuhoisuus, päihteidenkäyttö, rikollisuus tai muu vastaava käyttäytyminen. (Lastensuojelulaki 417/2007 40§).

Kiireellinen sijoitus tehdään aina tilanteessa, jossa toimenpiteisiin on ruvettava viipymättä. Sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen tekee päätöksen kiireellisestä sijoituksesta. Lapsen sijaishuoltopaikan löydyttyä tilannetta aletaan selvittämään turvallisissa olosuhteissa. Kiireellisestä sijoituksesta ei voi tehdä päätöstä, jos lapsen sijoitus on mahdollista järjestää avohuollon tukitoimena (Saastamoinen 2010, 39-41).

Kiireellisen sijoitus edellyttää aina viranomaispäätöstä, joten sitä ei voi tehdä yksityinen palvelunharjoittaja. Yleensä kyseessä on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määrittämä ammatillisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä. Kiireellisiä sijoitukset tapahtuvat kuitenkin usein virka-aikojen ulkopuolella ja silloin päätöksiä pystyy tekemään ainoastaan sosiaalipäivystys.

Kiireellinen sijoitus voi kestää viranhaltijan päätöksellä enimmillään 30 vuorokautta kerrallaan. Sen aikana täytyy tehdä päätös lapsen jatkosta. Yleensä tehdään päätös kiireellisen sijoittamisen lopettamisesta tai jatkamisesta. Lisäksi voidaan tehdä huostaanotto tai hakemus huostaanotosta hallinto-oikeudelle. Kiireellistä sijoitusta on mahdollista jatkaa toiset 30 vuorokautta sosiaalityöntekijän toimesta. Perusteita sille

ovat vireillä oleva huostaanottohakemus tai jo vireillä oleva huostaanotto. Lisäksi kiireellistä sijoitusta voi jatkaa, jos 30 vuorokautta ei ole riittävä aika kartoittamaan huostaanoton tarvetta tai riittäviä tukitoimia. Jatkopäätöstä ei voi tehdä sama sosiaalityöntekijä, kun ensimmäisen päätöksen on tehnyt (THL 2020).

Sijoituksen aikana lastensuojelun työntekijöillä on oikeuksia, joita avohuollon sijoitetulla ei ole. Kiireellisesti sijoitetulle nuorelle voidaan sijaishuoltopaikassa tehdä rajoituspäätöksiä. Kiireellisen sijoituksen aikana tehdään tiivistä yhteistyötä sijoitetun lapsen vanhempien kanssa. Kartoitetaan yhdessä avun tarvetta, sekä mahdollisia tukitoimia sijoituksen aikana, sekä sen jälkeen. Kaiken tavoitteena sijoituksen aikana on turvata lapsen tulevaisuus perheensä kanssa omassa kodissaan. Tämä ei aina kuitenkaan toteudu ja silloin joudutaan turvautumaan äärimmäisiin keinoihin, kuten lapsen huostaanotto (Lastensuojelun keskusliitto 2020).

4.3 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun vaativin ja vahvimmin yksilön oikeuksiin osuva toimenpide. Se tulee kyseeseen, kun kaikki muut tukitoimet on kokeiltu ja niistä ei ole saatu haluttua lopputulosta. Lapsi on edelleen tilanteessa, jossa ei voi mennä kotiin asumaan ilman, että kasvu ja kehitys vaarantuisi. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tässä tapauksessa käynnistettävä huostaanottoprosessi.

Tilanteessa, jossa 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen vanhempansa eivät vastusta huostaanottoa voidaan aloittaa valmistelu nopeammin. Huostaanoton valmistelu aloitetaan niin, että asianosaisille varataan tilaisuus todisteelliseen kuulemiseen. Sosiaalityöntekijä lähettää asianosaisille kirjeitse kuulemiskutsut, joissa on kerrottu kuulemisten ajankohta ja paikka. Kuulemiskutsut tulee lähettää niin, että asianosaisilla on aikaa miettiä asiaa rauhassa. Asianosaisia ovat huoltajat ja 12 vuotta täyttänyt lapsi. Kuulemistilaisuus on luottamuksellinen ja se tulee kirjata yksityiskohtaisesti. Kuulemisissa kerrotaan syyt huostaanoton valmisteluun, perustellaan sitä ja pohditaan mahdollisia keinoja välttää huostaanottoa, jos se on mahdollista. (THL 2020.)

Huostaanotto on tahdonvastainen, jos lapsi tai huoltajat vastustavat huostaanottopäätöstä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee hakemuksen ja hallinto-

oikeus tekee varsinaisen päätöksen. Lapsella ja vanhemmilla on oikeus saada oikeus-apua tilanteessa.

Huostaanottoprosessin käynnistämiseksi on perusteet, jos lapsen kasvuolosuhteet ovat puutteellisia tai ne vaarantavat tai uhkaavat lapsen terveyttä ja kehitystä. Perusteena voi olla myös se, että lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttä tai kehitystä tekemällä rikoksia, käyttämällä päihteitä tai muita vastaavanlaisia tekoja. Huostaanotto voidaan tehdä ainoastaan silloin, kun sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista ajatellen kasvua ja kehitystä.

Sijaishuoltopaikkoja ovat lastenkodit, vastaanottokodit, ammatilliset perhekodit tai muut vastaavat lastensuojelulaitokset. Alle 12-vuotiaalta lapselta kysytään myös mielipide, mutta se ei ole hallintolain pykälän 34§ mukainen toimenpide. Mielipiteen kysyminen on aina lapsen oikeus ja mielipide kirjataan asianmukaisesti sosiaalityön kirjauksiin. Lapsen toiveita ja näkemyksiä kuullaan tarkasti ja niitä pyritään ottamaan huomioon lopullisessa päätöksessä. (Forss & Vatula-Pimiä, 222-224.)

Huostaanottojen määrä on kasvanut 2000-luvun aikana tasaisesti ja yhä useampi nuori huostaanotetaan vuosittain. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) antaman raportin mukaan vuonna 2012 huostaanotettuina olevien lasten määrä oli 10 675, kun vuonna 2019 huostassa asuvien lasten määrä oli jo 18 928. Tilanne on huolestuttava ja karua kieltä tästä kertoo myös samassa tutkimuksessa esiin tullut fakta, että pelkästään lastensuojeluilmoitusten määrä on samassa ajassa tuplaantunut. Vuonna 2019 tehtiin lähes 86 000 lastensuojeluilmoitusta.

Isona syynä tähän pidetään yleisesti lastensuojelulain muutosta vuonna 2008. Silloin julkaistussa uudistetussa lastensuojelulaissa madallettiin lastensuojeluilmoituksen kynnystä. Viranomaiset ovat sen mukaan velvollisia viipymättä ilmoittamaan kunnalliselle sosiaalihuollolle epäilyksistään lapsen lastensuojelullisista tarpeista. Yleisimpiä syitä on lapsen kohdistuva väkivalta, sekä lapsen tai vanhempien päihteidenkäyttö. (Ellonen & Heinonen 2014.)

4.4 Lainsäädäntö

Lastensuojelua määrittää lastensuojelulaki muiden lakien kanssa. Lastensuojelulain pääasiallinen tarkoitus on lasten kasvun ja kehityksen turvaaminen, sekä tasapainoisen kasvuympäristön takaaminen. Sillä pyritään ehkäisemään varsinaisen lastensuojelun tarvetta. (Lastensuojelulaki 417/2007 1§1.)

Muita lastensuojelussa huomioitavia lakeja ovat: sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta, perhehoitolaki ja hallintolaki. (THL 2020.)

Lastensuojelulaki päivittyy jatkuvasti ja viimeisen kerran muutoksia tuli 1.1.2020. Uudet muutokset vahvistivat kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten oikeuksia. Hyvää kohtelua, huolenpitoa ja valvontaa vahvistettiin lakimuutoksilla. Lisäksi kirjaamisvaatimuksia täsmennettiin rajoituspäätöksien osalta. Jälkihuollon ikärajaa nostettiin neljällä vuodella. Ennen se on ollut 21 vuotta, mutta muutoksen jälkeen ikäraja on 25 vuotta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020.)

Lastensuojelulain ohessa tärkeimpänä lakina lastensuojelulaitoksissa on sosiaalihuoltolaki. Sitä sovelletaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon. Sosiaalihuoltolaki painottaa erityoten asiakasprosessia koskevia asioita. Pykälät ovat vahvasti liitoksissa palvelutarpeen arviointiin ja päätöksentekoon. Laki velvoittaa oman työntekijän nimeämisen. Lapsen ja vanhempien välisiin tapaamisiin se antaa myös raamit. Sosiaalihuoltolaki määrittää myös ilmoitusvelvollisuuksia koskevia sääntöjä, kuten yhteydenottovelvollisuus tuen tarpeen arvioinnista.

5 OHJAAJIEN TYÖSKENTELY LASTENSUOJELULAITOKSESSA

5.1 Ohjaajan työ

Lastensuojelulaitoksen henkilökunta koostuu yleensä ammattikorkeakoulutetuista ohjaajista, joiden pääasiallinen tehtävä on ottaa kasvatusvastuu sijoitetuista lapsista. Ohjaajilla ei ole laillista päätöksentekoa oikeutta, joka sosiaalityöntekijöillä on. Ohjaajien pääasiallinen tehtävä on keskittyä asiakasprosessiin, ohjaamiseen, neuvontaan ja tukeen. Nykyaikaisella lastensuojeluyksikön ohjaajalla on hallussaan paljon erilaisia menetelmiä ja niiden avulla he pyrkivät tukemaan laitokseen sijoitettua nuorta. Ohjaaja työskentelee menetelmien lisäksi myös vahvasti omalla persoonallaan ja kahta samanlaista ohjaajaa ei olekaan olemassa. Ohjaaja on helposti lähestyttävä ja aina valmiina auttamaan tarpeen tullen.

Ohjaajan työ painottuu nimenomaan lähityöhön ja vahvaan vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus on tukemassa sitä kautta myös nuorten sosiaalista osaamista. Ohjaajilla on iso vastuu sijoitettujen nuorten kasvattamisesta ja huolenpidosta. Lastensuojelulaitoksissa ohjaajat tukevat nuorten koulunkäyntiä, perhesuhteita, sekä järjestävät terveydenhuollon tarpeita tarvittaessa. Ohjaaja on turvallinen aikuinen, johon nuori voi luottaa aina kaikissa tilanteissa.

6 VANHEMMAT JA OMAOHJAAJUUS

”Ne on niitä huonoja vanhempia, jotka ei huolehdi lapsistaan. Ei jaksa, ei viitsi, osaa tai muuten kykene. Ne on niitä, jotka ei välitä lapsistaan. Juoppoja, narkomaaneja ja kriminaaleja. Niiden lapset kulkee likaisissa vaatteissa, tulee nälkäisinä päiväkotiin, lintsaa koulusta ja notkuu pihalla keskenään myöhään. Syövät mitä sattuvat, joutuvat katselemaan aikuisten riehumista, pelkäämään ja pärjäämään itse. Ihan oikein, että niitten elämään on puututtu ja lapset pelastettu turvaan, oikeisiin koteihin. Ei ne vanhemmat ansaitse tulla kutsutuksi äideiksi tai isiksi. Mitäs eivät huolehtineen ja välittäneet!” (Heinonen 2014, 10-11).

Siinä mielikuva, jonka Heinonen on kirjassaan rakentanut sijoitetun nuoren vanhemmista. Monet ihmiset ajattelevat ihan oikeasti tuohon tyyliin, vaikka eivät tiedä vanhempien todellista elämäntilannetta tai taustaa. Maailma ei kuitenkaan ole niin mustavalkoinen. Yleensä lapsen sijoitus johtuu jostain elämän kriisistä, joka voi sattua ihan kenelle tahansa. Aina on mahdollista, että tuollainen mielikuva onkin, joissain tapauksissa totta. Yleensä kuitenkin tilanne ei ole sitä miltä se näyttää. Kokemusten mukaan suurin osa vanhemmista on ongelmistaan huolimatta rakastavia ja välittäviä vanhempia. Haluaisinkin haastaa lukijat ajattelemaan laatikon ulkopuolelta ja pohtimaan tilannetta, jos sinun terveytesi tai muu elämän osa-alue järkkyy. Olisitko valmis antamaan rakkaalle lapsellesi vaihtoehdon ja hoitamaan itsesi kuntoon ilman, että lapsi kärsii. Moni varmasti olisi ja vaikka asia on haastava, aiheuttaa häpeää ja epätoivoa, se on kuitenkin lapsen parhaaksi.

Omaohjaajat ovat nykymuotoisessa järjestelmässä sijoitettujen lapsen vanhempien tukijoukoissa eturintamassa. Teksti käsitteleeikin tästä eteenpäin omaohjaajan ja vanhempien välistä suhdetta lastensuojeluyksikön toiminnassa.

6.1 Omaohjaajatyöskentely

Lastensuojeluyksiköissä on usein käytössä yhtenä työskentelyyn liittyvinä menetelminä *omaohjaajuus*. Nuori saa yleensä heti sijoituksen alussa omaohjaajat. Omaohjaajan tehtävänä on helpottaa sijoitetun lapsen, sekä vanhempien sopeutumista uuteen tilanteeseen. Omaohjaajia valitaan yleensä kaksi kappaletta. Toinen omaohjaaja työskentelee sijoitetun lapsen kanssa enemmän ja toinen on vanhempien kanssa yhteydessä säännöllisesti. Monissa yksiköissä omaohjaajat työskentelevät tasapuolisesti yhtä paljon niin nuoren, kun vanhempienkin kanssa. Omaohjaaja on lapsen tukipilari koko sijoituksen ajan ja hän pitää säännöllisiä keskusteluita lapsen kanssa aina tilanteen mukaan. Omaohjaaja pitää huolen, että lapsella on vaatteita, harrastevälineitä ja muita tarvittavia asioita.

Omaohjaajuudesta on tehty ennenkin opinnäytetöitä ja niiden pohjalta on saatu kattavasti tietoa lasten ja nuorten kokemuksista siitä. Elina Haukkalan ja Taru Mäen

(2014, 42-43) tekemästä tutkimuksesta käy ilmi, että omaohjattavat pitävät tärkeimpänä asiana omaohjaaja-työskentelyssä arjen tukemista. Siihen liitettiin hyvin vahvasti asiantuntijuus lapsen asioissa. Omaohjaaja on muihin ohjaajiin verrattuna tietoisempi lapsen asioista ja pystyy näin hoitamaan käytännön asioita paljon tehokkaammin. Kasvatukselliset ja hoidolliset tarpeet koettiin olevan toiseksi tärkein asia omaohjaajan työskentelyssä. Lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen, sekä tukeminen oli tässä kohtaa tärkeä kiintopiste. Lapset kertoivat tutkimuksessa myös arvostavansa omaohjaajan tarjoamaa aikaa arjessa, ongelmatilanteissa ja muissa lapsen asioiden hoitoon liittyvissä asioissa.

Lastensuojelulaitoksissa pyritään aina pitämään perhe mahdollisimman lähellä nuorta, vaikka nuori ei kotona asukaan sillä hetkellä. Yhteistyötä pyritään tekemään niin paljon kuin mahdollista. Perimmäisenä tarkoituksena saada yhteiset tavoitteet ja tulokset lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa. Tällä tuetaan myös lapsen ja perheen välistä suhdetta (THL 2020).

6.2 Omaohjaajuus ja vanhemmat

Omaohjaajat ovat vanhempien tukena aina, kun tarvetta on. Keskusteluaikoja järjestetään vanhempien tarpeiden mukaan ja parhaimmillaan tapaamiset ovat säännöllisiä ja hedelmällisiä. Vanhemmat saavat tukea hankalassa tilanteessa, kun oma lapsi on sijoitettuna laitokseen. Omaohjaajan yksi tärkeä tehtävä on säännöllisesti tiedottaa lapsen asioista vanhemmille. Palaverit, koulukuulumiset, terveysasiat ja yleiset arjen kuulumiset pyritään kertomaan viikoittain vanhemmille.

Vanhempien on erittäin tärkeää saada sijoituksen aiheuttaman kriisin aikana tukea ja apua eri tahoilta. Vanhempien saama tuki edes auttaa myös lapsen tilannetta, sillä kun lapsi tietää, että isä ja äiti saa tukea, on hänelläkin turvallisempi olo. Säännöllinen yhteydenpito vanhempiin luo lapselle jatkuvuuden tunteen ja rauhallisen mielen sijoituksen aikana. Vanhempien kokema häpeä ja syyllisyyden tunne saattaa aiheuttaa sellaisen reaktion, että yhteydenpito lapseen katkaistaan kokonaan. Tässä kohtaa lastensuojelun ammattilaisen on tuettava vanhempia ja herätettävä luottamusta tulevaisuutta kohtaan. Se, että vanhempia tuetaan mahdollisuukisen mukaan

sijoituspäätöksen jälkeen on erittäin tärkeää, mutta vahemmille saattaa tuen vastaanottaminen tuottaa hankaluuksia. Tämä johtuu siitä, että vanhemmat pitävät usein sijoituspaikkaa aluksi kaiken pahan alkuna. Suurimpana yksittäisenä tekijänä, että oma lapsi on riistetty kotoa. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Siltikin jokaisen vanhemman täytyisi saada tuki kriisin läpikäymiseksi. Sosiaalityöntekijät, sekä vanhemmat ovat tutkimusten mukaan asiassa yksimielisiä (Kujala 2003, 18-30).

Kohteena olevissa yksiköissä omaohjaajuus vanhempien kanssa aloitetaan niin, että vanhempien kanssa käydään ns. ”perustietolomake” lävitse. Se on 3-4 sivuinen lomakepatteristo, jossa kartoitetaan nuoren elämäntilannetta, vanhemman elämäntilannetta, tuen tarvetta ja paljon muuta oleellista sijoituksen alkuun liittyen. Lomakkeen voi antaa vanhemmalle täytettäväksi kotiin tai vaihtoehtoisesti voi täyttää yhdessä pohdiskellen ja tarvittaessa tukea tarjoten. Lomakkeen pohjalta on hyvä aloittaa omaohjaajatyöskentely ja pitää ensimmäinen keskusteluaika käyden läpi lomaketta kohta kohdalta.

Ensimmäisen keskusteluajan päätteeksi on hyvä sopia vanhempien kanssa työskentelyyn liittyvistä asioista. Kokevatko vanhemmat tarvetta tiiviiseen työskentelyyn, vai riittääkö vähäisempikin. Varsinkin sijoituksen alussa on hyvä tarjota vanhemmille tiiviimpää yhteistyötä, sillä kriisitilanteessa vanhemmat voivat helposti jäädä yksin potemaan huonoa oloaan. Toisaalta usein vanhemmat haluavat henkisesti rankan sijoitusprosessin jälkeen hengähtää ja rauhoittua hetken ilman mitään työskentelyä. Silloin on kunnioitettava asiakkaan päätöstä.

Omaohjaajatyöskentely on tekijänsä näköistä ja sillä ei myöskään näissä yksiköissä ole selkeitä raameja. Ohjaajat tekevät työtä suurilta osin persoonallaan ja se näkyy työskentelyssä. Siinä ei ole mitään väärää, mutta työskentelyn pitäisi olla kuitenkin aina tasalaatuista ja jokaisella asiakkaalla tulisi olla mahdollisuus saada yhtä kattavaa palvelua.

Vanhemmat ovat erilaisia ja toiset eivät halua koko sijoituksen aikana mitään työskentelyä, kun taas toiset käyvät yksiköissä joka viikko. Omaohjaajuudessa on myös tärkeää, että ohjaajan ja asiakkaan kemiat kohtaavat. Niin kuin tiedämme sekään ei ole itsestäänselvyys. Ohjaajien tulisi ensimmäisten keskustelujen jälkeen osata tuoda ilmi asia, jos kokee, että ei pysty asiakkaan kanssa yhteistyöhön. Työskentelyn alussa

ohjaaja on helppo vaihtaa toiseen, jos tarve vaatii ja työskentely ei kärsisi sen takia pitkässä juoksussa niin paljon.

Ei ole se ihan helpoin paikka olla työntekijän roolissa. Välillä pitää olla vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden sanansaattajana. Toisaalta taas yrittää olla selvittämässä nuoren ja vanhempien välisiä riitatilanteita. Asiakassuunnitelmapalaverissa tulisi myötäillä kaikkien mielipiteitä, mutta kuitenkin niin, että nuori kunnioittaa sinua edelleen palaverin jälkeen. Tässä vain muutamia esimerkkejä omaohjaajan työn haasteista.

Se, ovatko sijoitettujen nuorten vanhemmat tyytyväisiä saamaansa omaohjaajatyöskentelyyn selviää tämän opinnäytetyön tuloksista. Tutkimuksella pyrin selvittämään kokevatko vanhemmat omaohjaajien tuen riittävänä sijoituksen aikana ja onko siinä asioita, joita tulisi selkeästi kehittää.

7 KEHITTÄMISTYÖ JA HAASTATTELUT

7.1 Tavoitteet, toteutus ja haastattelut

Lastensuojeluun liittyviä opinnäytetöitä tehdään jatkuvasti ja aihe on opiskelijoiden keskuudessa erittäin vahvassa suosiossa etenkin sosiaali- ja terveysalalla. Omaohjaajuudesta on tehty paljon tärkeitä tutkimuksia. Lastensuojelu onkin niiden mukana kehittynyt paljon vuosikymmenien takaisesta toiminnasta. Yleensä tutkimukset ovat painottuneet nimenomaan lastensuojelulaitoksessa oleviin nuoriin ja heidän ohjaamiseen. Opinnäytetöitä ja tutkimuksia, joissa pureudutaan sijoitettujen nuorten vanhempien kanssa tehtävään työskentelyyn, ei kuitenkaan ole tehty mielestäni riittävästi. Kyseessä on tärkeä aihe ja siitä pitäisikin saada enemmän ja kattavammin tietoa yleisesti. Nuori on tietenkin sijoituksessa pääroolissa ja hänen etuaan ajetaan koko ajan sijoituksen aikana. Kuitenkin vanhempien rooli nuoren elämässä on niin tärkeä asia, että sitä ei sovi unohtaa, vaikka nuori ei sillä hetkellä pystyisikään asumaan vanhempien kanssa. Vanhemmilla ja nuorella on oikeus siihen, että sijaishuoltopaikat tukevat

vanhemmuutta koko sijoitusjakson ajan. Se on ennen kaikkea nuorten etu, mutta myös vanhemmille tilannetta helpottava tukimuoto.

Jokaisen vanhemman kohdalla oman lapsen sijoittaminen on vaikeaa ja yhtä samantilaista kaavaa sijoitukselle ei ole. Tukimuodot ja niiden ajoittaminen oikeaan väliin onkin usein haastavaa. Monet vanhemmat hyötyisivät paljon pelkästään siitä, että heille kerrottaisiin oikeaan aikaan sijoituksen eri vaiheissa miksi ja milloin asiat tapahtuvat. Tämä ei valitettavasti ole aina mahdollista, koska sosiaalityöntekijöiden aika on niin rajallista. Sosiaalityöntekijöiden hektinen ja kiireinen työrytmi ei ole hyväksi ajateltuna työskentelyä sijoitettujen nuorten vanhempien kanssa. Työskentely vanhempien suuntaan hankaloituu tämän yhteiskuntapoliittisen valinnan myötä. (Enroos, Heino & Pösö 2016, 217-218.)

Tämän opinnäytetyön aineistonkeruuvaiheessa haastattelin omaohjaajana työskenteleviä ohjaajia, sekä heidän asiakkaitaan, eli sijoitettujen nuorten vanhempia. Sijoitettuja nuoria en haastatellut ollenkaan tutkimuksen aikana, sillä vanhempien ja ohjaajien työskentely yhdessä oli tutkimuksen ytimessä ja en kokenut nuorten mielipiteiden vaikuttavan lopullisiin tuloksiin.

Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Se on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, eli kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat. Sillä on selkeät raamit, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole. Teemahaastattelu tarkoittaa käytännössä sitä, että haastattelun aihe on päätetty ennen haastattelua. Haastateltavat on teemahaastatteluun valikoitu sen perusteella, että heillä on tunnetusti tiedossa teemaan liittyviä kokemuksia tai tietoa. Teemahaastattelulla pystytään tutkimaan haastateltavien kokemuksia ja saamaan arvokasta yksilöityä tietoa kyseisestä aiheesta. Teemahaastattelu perustuu haastateltavien aitoihin kokemuksiin ja mielipiteisiin asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47 – 48.)

Pohdiskelin haastattelukysymyksiä melko hartaasti ja sainkin lopullisen haastattelurungon kasaan vasta muutamien viikkojen työstämisen jälkeen. Päätin pitää kysymykset melko yksinkertaisina, mutta kuitenkin niin, että saan paljon tarvittavaa tietoa ja näkemyksiä niin vanhemmilta, kun ohjaajiltakin. Aloitin ohjaajien haastatteluilla ja sainkin pitkiä ja hyviä keskusteluita aikaan kysymysten pohjalta. Vastanneiden ohjaajien mielestä kysymyksissä oli ydinasiat ja niihin oli helppo vastaila. Tein aluksi yhden testihaastattelun, jossa kävikin ilmi tarpeita parannuksille.

Asettelin kysymyksiä myös hieman loogisempaan järjestykseen, jotta haastattelu etenisi hieman pehmeämmin.

Annoin haastateltaville kysymykset luettavaksi jo muutamaa viikkoa ennen haastattelua, jotta he saivat tutustua rauhassa kysymyksiin ja pohtia omia näkemyksiään asioihin. Koin, että haastateltavat olivat valmistautuneet hyvin haastatteluun ja pohtineet asioita riittävästi ennakkoon.

7.2 Haastattelun eettisyys

Hyvin toimiva haastattelukokonaisuus on mietitty loppuun asti myös eettisestä näkökulmasta. Kysymykset on toteutettu vastuullisesti ja niitä pitää pystyä haastateltavalle myös tarvittaessa perustelemaan. Haastattelu ei tuota haastateltavalle vaikeaa tai työtehtiä oloa, vaan tilanne säilyy rentona koko keskustelun ajan. Haastateltavalta ei kysytä sellaisia asioita, joista hänellä ei oletusarvoisesti ole kovin paljon tietoa. Keskitytään haastattelussa olennaiseen, eikä anneta keskustelun lähteä sivuhaaroille. Haastateltavalle tulee tehdä selväksi anonymiteettiasiat. Haastattelun analyysistä ei voi tunnistaa haastateltavaa. Lisäksi aluksi on kerrottava, että haastattelun voi keskeyttää milloin vain ja kysymyksiin ei ole pakko vastata, jos siltä tuntuu. Haastatteluissa ei kannata yrittää tulkita itse haastateltavan sanomisia, vaan jos jää jotain epäselvää niin haastattelija kysyy tarkennuksia asiasta. Yleisesti sanottuna haastattelutilanne tulee olla kunnioittava kaikkia osapuolia kohtaan. Eettiseen haastatteluun kuuluu tietenkin myös empaattisuus, mutta sen ei sovi antaa mennä liikaa tunteisiin. Haastattelija kuuntelee myötätuntoisesti asian loppuun, mutta ei ota kantaa haastateltavan puheisiin tunnepuolen asioissa. Haastattelijan luottamuksellinen ja kunnioittava olemus takaa sen, että haastateltava antaa mahdollisimman hyvän ja kattavan vastauksen haastattelussa. Haastattelun eettiset periaatteet jakaantuvat kolmeen asiaan. Itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen, sekä yksityisyyden ja tietosuojan säilymiseen (Hyvärinen, Nikander, Ruusuvoori 2017).

8 OHJAAJIEN HAASTATTELUT

Haastattelut alkoivat pikkuhiljaa ja kuukauden työskentelyn jälkeen minulla alkoi olla kattavasti materiaalia analysointia varten ohjaajilta, sekä vanhemmilta. Kysymyksissä käsiteltiin omaohjaajatyöskentelyä, työskentelymenetelmiä, osaamisen kokemusta, tuen tarvetta, parannusehdotuksia, sekä lopussa ohjaajien oli mahdollista arvioida omaa työskentelyään. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön liitteestä.

8.1 Omaohjaaja ja vanhemmat

Ohjaajat kokivat omaohjaajatyöskentelyn vanhempien kanssa yleisesti haastavammaksi verrattaessa työskentelyyn nuorten kanssa. Tässä tuntui korostuvan myös se, että nuoremmat työntekijät kokivat itseään huomattavasti vanhempien asiakkaiden kanssa työskentelyn haasteellisemmaksi. Ohjaajien haastattelun perusteella kokemus kuitenkin tuo vanhempien kanssa työskentelyyn varmuutta. Vanhemmat ovat usein hieman lastensuojeluvastaisia ja se myös näkyy työskentelyssä. Varsinkin sen alkuvaiheissa, ennen kuin hieman luottamusta alkaa syntyä ohjaajan ja vanhemman välillä. Selkeästi ohjaajat jakaantuvat kahteen eri ryhmään. Toiset ovat luontevammin vanhempien kanssa, kun taas toiset kertovat nuoren kanssa työskentelyn luontevammaksi. Tämä on paljon luonteesta ja henkilökemioista kiinni.

Omaohjaajan tulee olla heti sijoituksen alusta lähtien selkeä ja avoin vanhempia kohtaan. Vanhemmille ei saa tulla sellaista oloa, että heiltä salaillaan tai pimitetään tietoa. Joskus vanhemmilla on huonoja kokemuksia tai ennakkoluuloja lastensuojelusta ja se aiheuttaa epävarmuutta myös ohjaajia kohtaan. Sijoituksen aikana on tärkeä kertoa vanhemmille kaikki mitä he haluavat tietää ja jos ei heti osata vastata, luvata ottaa asiasta selvää. Omaohjaajan tehtävä on vakuuttaa vanhemmat siitä, että heidän rakas lapsensa on nyt turvassa ja täällä hänestä pidetään huolta. Keskusteluaikojia tulee tarjota säännöllisesti ja vanhempia täytyy kannustaa myös soittamaan aina yksikköön, kun siltä tuntuu. Omaohjaajien tulee olla helposti saatavilla ja näyttää vilpitön kiinnostus

perheen asioita kohtaan. Omaohjaajat soittelivat vanhemmille aina, kun nuoren elämässä sattuu jotain merkittävää. Hyvä ajattelutapa on sellainen, että jos oma lapsi olisi sijoituksessa, niin mitä haluaisi tietää itse oman lapsensa elämästä.

Ohjaajien haastattelun perusteella välillä tulee kuitenkin hankaliakin vanhempia ja silloin omaohjaajan on vain pyrittävä tekemään voitavansa. Tunteisiin ei voi antaa asiakkaiden sanomisten tai tekemisten mennä kuitenkaan. Joskus vanhemmat haluavat kieltäytyä kokonaan omaohjaajan työskentelystä ja siihen heillä on oikeus. Jos näin käy niin voi todeta vain, että ottaa yhteyttä, jos tuntuu siltä jossain vaiheessa myöhemmin.

Ohjaajat ovat melko lailla yhteen ääneen sitä mieltä, että jokaisen omaohjaajan tulee tietää nuoren ja perheen asiat niin hyvin, että voivat osallistua keskusteluihin aina, kun se on mahdollista. Lähtökohtaisesti aina parempi olisi, että ohjaajia olisi kaksi paikalla, jotta keskusteluista jäisi enemmän ja laadukkaammin informaatiota. Vanhemmat ovat kuitenkin joskus sitä mieltä, että paras keskusteluyhteys saadaan niin, että yksi ja sama omaohjaaja on heidän kanssaan tekemisissä koko sijoituksen ajan.

8.2 Työskentely ja menetelmät

Ohjaajien haastatteluiden perusteella vanhempien kanssa työskentelyyn ei ole perehdytystä. Menetelmiä, jotka ohjaajat kuvaavat hyvin toimiviksi tällä hetkellä olivat perinteiset lomakkeet ja asiakaslähtöiset keskustelut. Ohjaajilla ei yleisesti ole tiedossa muita menetelmiä, joita voisi vanhempien kanssa ottaa käyttöön. Lomakkeita ja keskusteluita ohjaajat pitävät tärkeinä ja niistä onkin iso apu sijoituksen aikana. Ohjaajat myös kokevat, että muita menetelmiä tähän ei välttämättä ole edes tarpeellista saada, sillä kyseiset menetelmät ovat toimineet erittäin hyvin tähänkin asti. Osa ohjaajista kuitenkin haluaisi enemmän sellaisia keskusteluita, joissa olisi mukana vanhemmat, ohjaaja ja nuori itse. Silloin asioista voitaisiin puhua niin, että kenelläkään ei tulisi ulkopuolista oloa. Kaikille tulisi tieto mistä on puhuttu ja jälkeen päin ei voisi kukaan sanoa, että tietyistä asioista ei olisi puhuttu. Väärin ymmärrykset vähenisivät ja yhteinen tilannekuva parantuisi.

Menetelmistä ja työskentelystä ollaan siis ohjaajien keskuudessa melko lailla yhtä mieltä. Vanhempien kanssa menetelminä työskentelyn tueksi toimii siis parhaiten alussa täytettävät peruslomakkeet ja sijoituksen edetessä normaali keskustelu. Tietoa ja tukea ei ole muualta tullut, kun työryhmästä. Asioista puhutaan ja keskustellaan yhdessä ja muilta saa sitten aina hyviä vinkkejä erilaisiin tilanteisiin. Asiassa ohjaajat eivät koe hirveän isoa tuen tarvetta tällä hetkellä.

8.3 Omaohjaajatyöskentelyn ongelmat

Ohjaajat toivoisivat vielä tiiviimpää yhteistyötä vanhempien kanssa. Jos sijoituksen tavoitteena on nuoren kotiutuminen, olisi erittäin tärkeää saada vanhempien kanssa myös tiivistettyä yhteydenpitoa. Usein käy niin, että nuorta ollaan kotiuttamassa ja yhteisiä kodin pelisääntöjä ei oikein saada rakenneltua yhdessä, koska yhteistyö vanhempiin ei ole riittävän tiivistä. Näissä tilanteissa yhteisiä keskusteluja tulisi lisätä selkeästi, jotta kaikille tulisi selkeä ja turvallinen käsitys siitä, että nuoren on hyvä palata kotiin.

Työskentelyä olisi myös hyvä rakennella niin, että kaikki vanhemmat saisivat saman laatuista työskentelyä ohjaajasta riippumatta. Kaikkien ohjaajien tulisi olla selkeästi samalla linjalla, miten työskentely etenee sijoituksen aikana. Tätä edesauttaa yhteiset linjaukset ja raamit siitä mitä omaohjaajatyöskentelyn tulee pitää sisällään. Täysin samanlaista työskentelyä ei tietenkään voi olla, koska jokainen tekee sitä omalla persoonallaan. Pääpointtina kuitenkin se, että jokainen pyrkisi tarjoamaan tilanteen mukaan tasalaatuista työskentelyä vanhempien suuntaan.

Ohjaajista suurin osa oli sitä mieltä, että henkilökemiat voivat vaikuttaa työn tekemisen laatuun. Työskentely saattaa kärsiä, jos yhteistyö vanhemman/vanhempien kanssa ei ole sujuvaa. Yleensä kuitenkin tilanne on se, että ohjaajat pystyvät suhtautumaan melko neutraalisti tällaisiin tilanteisiin. Ammattilaisena asiakkaan kanssa työskennellessä on osattava ottaa tilanteet tietynlaisella tyyneydellä ja ei voi tunteiden antaa

viedä. Vanhempien negatiivista suhtautumista voi lisätä se, että ohjaajat joutuvat asiakassuunnitelmaa tehdessä kertomaan myös negatiivisia asioita nuorten elämästä. Vanhemmat ajattelevat, ehkä siinä kohtaa ohjaajien tekevän hallaa nuoren kotiinpaaluulle tai sijoitukselle itsessään. Näissä tilanteissa onkin hyvä, että suhde vanhempien kanssa olisi avoin ja rehellinen. Ikävätkin asiat olisi hyvä olla puhuttu läpi ennen palaveria, että ei tulisi sitten yllätyksenä sellaiset negatiiviset asiat siellä.

Useampi ohjaaja kertoo, että mielessä on joskus käynyt itsensä vaihtaminen pois perheen työntekijän roolista. Suurin osa kuitenkin ei ole tätä toteuttanut, saati ottanut edes ääneen puheeksi. Tietynlainen ammattilypeys tekee tässä sen, että ”minä kyllä hoidan tämän”- asenne ei anna myöten. Ohjaajat ovat kuitenkin sitä mieltä, että jos uhkailua tai jotain rikollista tulisi yhteistyössä ilmi, niin vaihtoa mietittäisiin varmasti tosissaan.

Tämänlaisissa ongelmatilanteissa olisi ohjaajien mielestä hyvä purkaa asiaa työryhmässä, eikä jäädä sitä mietiskelemään itsekseen. Muutama ohjaaja kertoo, että on joutunut vaihtamaan itsensä pois omaohjaajan roolista. Nämä päätökset eivät voi olla ihan heppoisia ratkaisuja, vaan niitä tulee pohtia isommalla porukalla ja miettiä tarkoin järkevää toimintatapaa tilanteen mukaan.

Sellainenkin on usein mahdollista, että ohjaajan roolia voidaan määritellä hieman uudelleen. Esimerkiksi niin, että kyseinen ohjaaja ei hoida tapaamisia, vaan hoitaa ns. paperihommia ja muita vastaavia asioita kyseisen perheen osalta.

Monet ohjaajat ovat tyytymättömiä siihen, miten vähän aikaa omaohjaajatyöskentelylle todellisuudessa jää. Omaohjaajien välisiä tiimipalavereja kaivataan myös hieman enemmän. Tällä hetkellä omaohjaajat juttelevat omien asiakkaidensa asiat nopeasti ohimennen toimistossa pyörähtäessään. Välillä asiat jäävät hieman hämärän peittoon, kun niin nopeasti käydään asioita läpi. Aikaa ei ole yksiköissä paljoa käyttää, mutta ohjaajat tekevät tällä hetkellä parhaansa sen suhteen.

Muutama ohjaaja toivoo, että voisi pitää sellaisia keskusteluryhmiä työporukan kanssa, jossa voisi pohtia omaohjaajatyöskentelyyn liittyviä asioita yhdessä. Tulisi sen myötä paljon uusia näkökulmia ja havaintoja, miten asioita voisi tehdä laadukkaammin ja tasaisemmin.

Useimmat ohjaajat tuovat esiin sitä tosiasiaa, että työskentely mukautuu sen mukaan, keitä ohjaajia perheelle on nimetty. Kemat ohjaajien välillä vaikuttavat huomattavan paljon työskentelyn laatuun. Usein omaohjaajilla on täysin erilaiset näkemykset oman ohjattavan perheen tilanteesta. Se aiheuttaa henkistä taakkaa työpaikalla. Parannusehdotuksena tähän osoitetaan parempaa keskusteluyhteyden luomista ja omaohjaajatuokioita, jossa ohjaajat pitävät yhteisiä keskusteluita liittyen asiakasperheen asioihin.

Välillä kyseessä on ihan puhtaasti kemioiden toimimattomuus ja silloin onkin hyvä tehdä selväksi omaohjaajia nimettäessä tämä asia. Ohjaajien kannattaakin yhdessä työryhmänä pohtia sopivat työparit, jotta ajatukset olisivat yhtenäiset. Se, että omaohjaajia vaihdellaan, ei ole syrjintää vaan ihan inhimillinen asia, joka tulee ottaa huomioon, kun halutaan pitää työskentelyn laatua yllä tasaisesti asiakkaan kanssa.

Asiakastietojärjestelmään kirjoitetaan myös kaikki oleellinen käydyistä keskusteluista, joten muut työryhmän jäsenet näkevät sieltä lukea läpi käytyjä asioita. Tämä helpottaa varsinkin silloin, jos on ollut pitkillä vapailta ja ei ole saanut suullista raporttia useaan päivään. Asiakastietojärjestelmää kannattaakin lukea päivittäin, eikä luottaa ainoastaan suulliseen raportointimenetelmään.

Vanhempien kanssa työskentelyyn liittyy usein haasteita. Usein nämä haasteet johtuvat siitä, että vanhemmat eivät ole ymmärtäneet asioita oikein tai he kokevat joutu-neensa vääryyden uhreiksi. Ohjaajat ovat saaneet usein kuulla siitä, että eivät osaa työtänsä ja heidän ammattitaitoaan on arvosteltu loukkaavasti. Vanhemmat ovat usein pettyneitä siihen, että ohjaajat eivät ole parannettua heidän lapsensa ongelmia ja siitä seuraa usein verbaalista selkkausta.

Asiakassuunnitelmapalavereissa ohjaajat joutuvat antamaan lausuntonsa sosiaalityöntekijöille ja muille päätöksentekijöille. Nuorten asioista on puhuttava näissä tilanteissa suoraan ja myös negatiiviset asiat käytävä läpi. Vanhemmat kokevat usein näissä tilanteissa ohjaajan uhaksi itsensä ja oman lapsensa välissä.

Avoimuus, rehellisyys ja asioiden keskustelu auttaa lähes aina vanhempien kanssa, mutta joskus on sellaisiakin tilanteita tullut, että puhuminen ei auta. Uhkaukset ja epä-kunnioittava käytös ovat sellaisia merkkejä, jolloin asiaa täytyy viedä eteenpäin ja mahdollisesti vetäytyä työskentelystä tilanteen rauhoittumiseen asti.

Fyysistä väkivaltaa kukaan ohjaaja ei kerro kohdanneensa työskentelyssään. Osa on kuitenkin havainnut, että sellainenkin mahdollisuus olisi voinut joissain tapauksissa olla. Kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että jos uhattu olo tulee, niin se on otettava välittömästi keskustelunaiheeksi. Hankalien asiakkaiden kanssa on myös järkevää tehdä niin, että ohjaaja ei keskustele yksin, vaan hänellä on aina työpari mukana keskusteluissa.

8.4 Työskentelyn laatu ja toimivuus

Työntekijöiden tavat toimia ovat suuri tekijä omaohjaajatyöskentelyn toimivuuden kannalta. Kaikki ohjaajat eivät tee omaohjaajatyöskentelyä samalla intensiteetillä ja se näkyy sitten harmillisesti työskentelyn laadussa. Arvomaailmat ovat erilaisia ja toimintatavat eroavat huomattavasti riippuen henkilöstä. Tämä kuitenkin omalla tavallaan kuuluu asiaan, kun puhutaan ihmissuhdetyöstä ja siitä, että jokainen tekee työtä omalla persoonallaan.

Useat ohjaajat ovat sitä mieltä, että omaohjaajatyöskentelyä pitäisi kehittää. Jokaisen ohjaajan tulisi saada selkeä perehdytys siitä, miten työskentelyä tehdään. Perehdytyksen jälkeen veloitettaisiin ohjaajia toimimaan kaikkien asiakkaiden kanssa samalla tavoin. Omaohjaajatyöskentelyn alussa varsinkin olisi tärkeä saada asiat selville ja avoin keskusteluyhteys vanhempien kanssa. Usein, jos alkuun sitä ei saavuteta, niin voi kulua pitkiä aikoja, ennen kun päästään siihen tilanteeseen.

Yleisellä tasolla työntekijät ovat kuitenkin skeptisiä sen suhteen, että asia tulisi toimimaan ikinä niin, että jokainen työntekijä tekisi osansa tasalaatuisesti. Tämä johtuu nimenomaan siitä, että erilaiset arvomaailmat, persoonat ja käsitykset asioista ovat ihmisillä niin eriäviä.

Ohjaajat kuitenkin kokevat, että luottamussuhde syntyy hyvin vanhempien kanssa. Iso rooli sen syntymisessä on tiedottamisella. Vanhemmille on yleensä todella tärkeää saada reaaliaikaisesti tietoa oman lapsen arjen merkittävistä muutoksista. Tällaisia ovat koulunkäynti, elämäntilanteen muutokset, lääkitys, päihteidenkäyttö ja monet muut. Sovituista asioista täytyy pitää kiinni ja se lisää luottamuksen määrää. Tehdään nuoren sijoituksen aikana niitä asioita, joista on vanhempien kanssa sovittu.

Yleensä vanhemmat ovat kiinnostuneita ja haluavat viikoittain tietää oman lapsensa kuulumisia. Sekään ei ole kuitenkaan harvinaista, että yhteydenpito saattaa loppua lähes kokonaan sijoituksen aikana. Omaohjaajien tehtävä on tukea vanhempia sijoituksen aikana. Yksiköstä soitetaan vanhemmille säännöllisesti. Varsinkin silloin, kun lapsen elämässä tai arjessa on tullut isompia muutoksia. Kouluasiat, lääkitysasiat ja muut suuremmat muutokset on niin pian, kun mahdollista ilmoitettava huoltajille.

Omaohjaajien tulee tarjota vanhemmille keskusteluaikoja, joko puhelimitse tai sitten ihan kasvotusten yksikössä. Myöskin kotikäyntejä voi tilanteen mukaan ohjaajat tehdä, jos vanhemmat näin toivovat. Silloin tällöin ohjaajat kertovat kuitenkin olevansa tilanteessa, jossa vanhemmat eivät halua ottaa minkäänlaista työskentelyä vastaan. Vanhemmilla on tähän täysi oikeus ja se on hyväksyttävä. On kuitenkin hyvä muistuttaa vanhempia siitä, että yhteydenpito lapseen tulisi säilyttää sijoituksen ajan, vaikka ohjaajien kanssa työskentely tuntuisikin haastavalta.

8.5 Ohjaajien vapaa sana

Enemmistö ohjaajista pitää omaa työskentelyään vanhempien kanssa laadukkaaksi. Se kertookin positiivista kieltään siitä, että ohjaajien luottamus työnsä vaikuttavuuteen on korkealla tasolla. Mainittuja vahvuuksia ohjaajilla oli useita, mutta se, että vaikeiden asioiden käsittely ei tuota ongelmia ja pystyy rakentavasti asioita pohdiskelemaan vanhempien kanssa keskusteltaessa ovat niitä tärkeimpiä.

Osa työntekijöistä kokee, että nuorten kanssa työskentely on helpompaa ja ikäero vanhempien kanssa tuottaa hieman haasteita aika ajoin. On välillä vaikea antaa kasvatukseen liittyviä neuvoja sellaisille vanhemmille, jotka ovat kasvattaneet jo useita lapsia. Tämä on kuitenkin opeteltavissa oleva asia ja ammattitaidon karttuessa syntyy itseluottamus, jonka myötä hankalat tilanteet kääntyvät voitoksi.

Kaikki ohjaajat ovat sitä mieltä, että saavat rakennettua helposti tai melko helposti luottamussuhteen vanhempien kanssa. Ohjaajia työskentelyssä on tukemassa koko työryhmä. Työkaverien kanssa voi aina käydä askarruttavia asioita läpi ja saada tukea vaikeissa tilanteissa. Yksiköissä on selkeästi hyvä henki ja ohjaajilla on kunnioittava

asenne työkavereita kohtaan. Myös työnohjaus on yksi iso tekijä, joka tukee työskentelyä ja auttaa jäsentelemään mietittyitä asioita.

9 VANHEMPIEN HAASTATTELUT

Vanhempien haastatteluja tehdessä huomasiin vastausten olevan paljon lyhyempiä ja suppeampia. Sain kuitenkin luotua hyvän käsityksen siitä, miten vanhemmat näkevät omaohjaajatyöskentelyt eri puolelta. Vanhemmat olivat haastatteluissa hyvin mukana ja arvostavat sitä, että työskentelyä pyritään kehittämään. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön lopussa olevalta liitesivulta.

9.1 Omaohjaajuus vanhempien näkökulmasta

Osa vanhemmista oli saanut omaohjaajatyöskentelystä vähänlaisesti tietoa ja eivät täysin osanneet kaikkiin kysymyksiin vastata heti suoraan. Toisten kanssa jouduttiin käymään hieman omaohjaajatyöskentelyä läpi, että mistä siinä oikeastaan on kyse. Ne vanhemmat, joilla oli selkeä tietämys ja kuva omaohjaajatyöskentelystä antoivatkin hyviä pohtivia vastauksia haastattelukysymyksiin.

Vanhempien mielestä omaohjaaja on nuorelle sijoituksen aikana tärkein yksittäinen ihminen sijaishuoltoyksikössä. Vanhemmat olivat kuitenkin enimmäkseen sitä mieltä, että perheen suuntaan työskentely ei näy sen isommin. Palaverieihin osallistuu yleensä omaohjaaja, mutta muuten nuoren asioita hoitaa yleensä perheen suuntaan kukaan ohjaaja. Osa vanhemmista oli saanut keskusteluaikoja, joissa käytiin läpi lomakkeita ja yleisiä asioita sijoitukseen liittyen. Vastaajista suurin osa olisi halunnut enemmän työskentelyä, keskusteluaikoja ja yhteydenpitoa.

Vanhemmat olivat hyvillään siitä, että nuoret ovat puhuneet omaohjaajista kotona yleensä positiiviseen sävyyn ja heille on tullut se kuva, että kyseiset ohjaajat ovat tärkeitä nuorelle.

Omaohjaajissa on se hyvä puoli, että he osaavat sanoa vanhempien esittämiin kysymyksiin suorat vastaukset, eikä tarvitse miettiä ja etsiä tietoa jostain nuoreen liittyvistä

asioista. Se herättää luottamusta ja saa vanhemmille turvallisuuden tunnetta siitä, että omalla lapsella on yksikössä ihmisiä, joita aidosti kiinnostaa tämän tilanne.

Omaohjaaja on parhaimmillaan yksikössä melkein niin kuin isä tai äiti. Omaohjaajan pitää ottaa oman nuoren asiat tosissaan ja näyttää, että on vilpittömästi kiinnostunut nuoren asioista. Ratkaisuja pitää uskaltaa myös tehdä, vaikka kyseessä olisi negatiivinen päätös nuoren kannalta. Ei voi alkaa olemaan liian kiva tai lempeä.

Omaohjaajan tulee rohkaista vanhempia ja tsemppata asioissa. Vanhemmat voivat potea häpeää tai syyllisyyttä siitä, mitä omalle lapselle on tapahtunut. Vanhemmat kaipeavat positiivista palautetta ja kehuja ihan pienissäkin asioissa, jotka on oman lapsen kanssa mennyt hyvin, vaikka kotiharjoittelun aikana. Omaohjaaja on sellainen, joka tuntee nuoren lisäksi myös vanhemmat. Vanhemmat uskaltava nojautua ja luottaa omaan ohjaajaansa. Kasvatukselliset neuvot ovat tervetulleita ja niiden antamista ei pidä pelätä. Vanhemmat arvostavat ohjaajien neuvoja ja ottavat ne tosissaan. Ammatillaisen neuvot ovat aina tervetulleita.

9.2 Työskentely vanhempien kanssa

Vanhemmat ovat hyvillään siitä, että aina yksikköön tullessaan ovat kokeneet olevansa tervetulleita. Halutessaan he saavat jutella ohjaajien kanssa samalla, kun käyvät katsomassa nuorta. Ohjaajista on välittynyt hyvä ja lämmin tunne aina yksikössä käydessä. Vanhemmat ovat sitä mieltä, että omaohjaajan ja muun ohjaajan välillä ei ole kovin isoa eroa. Kaikki yksikössä toimivat ohjaajat ovat olleet ammattimaisen oloisia ja kysymyksiin on aina saanut laadukkaita ja hyviä vastauksia.

Osa vanhemmista kokee, että omaohjaajan järjestämät keskustelut ovat olleet tärkeä tuki sijoituksen aikana, mutta niin kuin aiemmin tuli ilmi, kaikki vanhemmat eivät ole saaneet kovin paljon tietoa omaohjaajatyöskentelystä, eikä myöskään keskustelua ajoista. Vanhempien mielestä sijoituksen alussa tiedonkeruu perheen ja nuoren tilanteesta on ensiarvoisen tärkeää. Sijoituksen aikana keskusteluaikoja tulisi olla säännöllisesti usean vanhemman mielestä. Osa on kokenut, että keskusteluja on ihan riittävästi.

Vanhemmat toivovat saavansa enemmän tietoa nuorensa tilanteesta silloinkin, kun ei ole tapahtunut mitään erikoista. Vanhemmilla on tietoisuus siitä, että yksiköihin voi soittaa aina silloin, kun tarve on. Soittamiseen on kuitenkin monella korkea kynnyks, koska tuntuu, että keskeyttää talon kiireisen päivän puhelinsoitolla. Vanhemmista tuntuu, että heidän asiansa on vähäpätöinen ja soittaminen jää usein sen takia tekemättä sitten kokonaan. Useampi haastateltava toivookin puheluita enemmän yksiköstä kotiin päin.

Vastaajista lähes kaikki olivat sitä mieltä, että keskustelut ovat se tärkein yksittäinen menetelmä, joka tukee parhaiten asioita sijoituksen aikana. Lomakkeet ovat myös hyödyllisiä menetelmiä varsinkin sijoituksen alussa, kun yksiköt keräävät tietoa nuoren tilanteesta. Kotiharjoittelusopimukset ja iltasoitot on myös koettu hyödylliseksi ja rauhoittavaksi tekijäksi kotiharjoitteluiden aikana. Osa vanhemmista toivoo sijoituksen aikana yksiköiden tarjoavan luettavaa tai täytettäviä lomakkeita liittyen oman nuorensa tilanteeseen.

9.3 Kehitysideat

Suurin osa vanhemmista toivoo, että omaohjaaja tarjoaisi enemmän keskusteluajoja myös sijoituksen jatkuessa pitempään. Osa vanhemmista on tehnyt sellaisen huomion, että sijoituksen alussa työskentelyä on enemmän, mutta se hiipuu melko nopeasti, kun sijoitus pitenee. Toiveissa olisi kuitenkin, että keskusteluta pidetään säännöllisesti, vaikka niiden väli voikin harventua. Varsinkin silloin, kun kaikki menee nuoren osalta yksikössä hyvin, niin turhaa on joka viikko pitää keskustelua, mutta kerran kuukaudessa tuntuisi sopivalta väliltä silloin.

Vanhemmat toivoisivat, että omaohjaajat vierailisivat nuoren kotona heti sijoituksen alussa. Omaohjaajakeskusteluitakin voisi pitää nuoren kotona ja samalla ohjaaja voisi aistia kodin ilmapiiriä. Vanhemmat toivovat omaohjaajilta myös suoraa puhetta. Kiertely ja asioiden pehmittely ei kaikkien kanssa toimi. Se ennemminkin, että asiat puhutaan asioina, eikä yritetä piilotella ikäviä tai raskaan tuntuksia puheenaiheita.

Sijoituksen alkuun vanhemmat toivovat tiivistä yhteistyötä ohjaajien kanssa. Osa haastateltavista haluaisi käydä edes lyhyitä omaohjaajakeskusteluita noin kahden viikon välein. Vähintäänkin soitto kotiin ja nuoren kuulumisten kertominen riippuen siitä,

miten usein vanhemmat ovat kerenneet omaa nuortansa nähdä. Vanhemmat haluisivat myös, että omaohjaajalla olisi aikaa käydä keskusteluja niin, että nuori olisi paikalla. Vanhemmat haluavat tunteen siitä, että voivat luottaa oman lapsensa ohjaajien käsiin. Tässä auttaa paljon se, että keskusteluyhteys ja avoimuus säilyy sijoituksen alkumetreistä aina loppuun asti.

Yhteistyö koko sijoituksen ajan tulisi olla saumatonta ja yhteispelin toimia puolin ja toisin. Säännöllisillä keskusteluilla voitaisiin arvioida tarvittavan omaohjaajatyöskentelyn määrää. Välillä sitä varmasti tarvitaan enemmän ja välillä taas vähemmän. Nuorten vanhemmat kokevat, että vaikeina hetkinä sitä toivoisi omaohjaajilta sellaista pelisilmää, että he ymmärtäisivät tarjota keskustelutukea.

Vanhemmat, joiden lapset elävät yksiköissä tasapainoista ja rauhallista elämää eivät koe tarvetta tiiviiseen työskentelyyn omaohjaajien kanssa. Ne vanhemmat, joiden lapsilla on elämässä paljon tapahtumia ja vaikeita asioita, kokevat tiiviiden tapaamisten olevan tärkeitä sijoituksen ajan. Vanhemmat toivoisivat kuitenkin tiiviimpää puhelin-yhteyttä yksikön ja vanhempien välillä. Soittaminen yksikköön tuntuu omien ”pikku juttujen” kanssa vaikealta, joten vanhemmat odottavat soittoja enemmänkin yksiköstä heille päin.

Monet vanhemmat ovat sietä mieltä, että eivät tiedä tarpeeksi nuorensa asioista. Toivotaan tiiviimpää yhteydenpitoa kodin kanssa yksiköiden toimesta. Muutamat haastateltavat ehdottavatkin, että lyhyt puhelu kerran viikossa olisi hyvä tapa lisätä vanhempien tietoisuutta oman lapsensa tilanteesta.

9.4 Vanhempien näkemys omaohjaajista

Vanhemmat kokevat, että yksiköissä toimivat ohjaajat ovat alansa ammattilaisia ja heidän kanssaan on aina helppo keskustella. Useampi haastateltava harmittelee sitä, että nimenomaan omaohjaajien kanssa spontaanit keskustelut toteutuvat harvemmin, mutta silti toisten ohjaajien kanssa on saanut asiat käydä läpi. Vanhemmat ovat yleisesti tyytyväisiä siihen, miten yksiköissä otetaan heidät vastaan ja kuunnellaan asiat

loppuun asti. Ohjaajien antama aika on vanhemmille tärkeää, ja he arvostavat sitä erittäin paljon.

Kysytty vanhemmilta omaohjaajan sukupuolen merkitystä työskentelyssä. Sukupuolella ei vanhempien mukaan ole suurta merkitystä omaohjaajatyöskentelyssä, mutta toivovat, että nuorilla olisi kuitenkin samaa sukupuolta oleva omaohjaaja. Vanhemmat näkevät sen vahvuutena, että työntekijöinä olisi aina miehiä ja naisia.

Vanhempien toive on, että jos ennestään tuttuja ohjaajia on yksiköissä, niin mielellään silloin olisi mukava, kun omaohjaaja olisi sellainen. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun nuori sijoitetaan yksikköön useampia kertoja lyhytaikaisesti. Luottamus kuitenkin jokaiseen ohjaajaan on olemassa ja ei ole epäilystä siitä, että asiat eivät sujuisi uusienkin ohjaajien kanssa.

9.5 Vanhempien vapaa sana

Enemmän tietoa heti sijoituksen alusta asti vanhemmille omaohjaajatyöskentelystä ja niistä mahdollisuuksista, joita se tarjoaa vanhemmille. Sijoituksen alku on se tärkein vaihe ja silloin sitä tukea tarvitsisi kaikkein eniten. Panostusta siis sijoituksen alkuaikoihin, mutta ei kuitenkaan saisi unohtua vanhemmat alun jälkeen. Vanhemmille enemmän tukea ja tietoa kaikkeen sijoitukseen liittyvästä. Nuoresta pitäisi saada myös sijoituksen aikana tietoa yksikön toimesta. Korkea kynnyksellä soittaa yksikköön, koska ajatus siitä, että häiritsee ohjaajia omilla ”pikku jutuillaan”. Kannustusta vanhemmille myös, että saa soittaa ja tulla käymään aina, kun on sellainen olo.

10 ANALYYSI

Haastatteluiden perusteella ohjaajat olivat omaohjaajatyöskentelyyn vanhempia kohtaan huomattavasti tyytyväisempiä, kun vanhemmat ohjaajia kohtaan. Ohjaajien haastatteluista tuli se kuva, että nuorten kanssa toimiminen on yleisesti luontevampaa ja toimivampaa, kun vanhempien kanssa. Tämä johtuu suureksi osaksi siitä, että nuoret ovat huomattavasti tutumpia ja avoimempia asioissaan, kun vanhemmat. Ohjaajien haastatteluiden perusteella työskentelyn toimivuus on paljon kiinni siitä, että kuinka

aktiivisesti ohjaaja itse työskentelee vanhempien suuntaan. Yhteydenpito vanhempiin tulisikin pitää säännöllisenä ja tiedottaminen nuoren asioista vanhemmille tärkeysjärjestyksessä korkealla. Vanhempien kanssa työskentelyyn vaikuttaa usein negatiivisesti se, että vanhemmilla voi olla negatiivinen mielikuva lastensuojelusta.

Ohjaajat ovat sitä mieltä, että avoimuus ja positiivinen asenne toimii parhaiten vanhempien kanssa työskentelyssä. Menetelmiä ohjaajat eivät koe tarvitsevänsä vanhempien kanssa työskentelyyn. Keskusteluajkojen tarjoaminen ja säännöllinen yhteydenpito ovat avainasemassa laadukkaassa työskentelyssä.

Osa ohjaajista ei tiedä miten toimia, kun uusi nuori saapuu taloon ja pitäisi alkaa työskentelemään vanhempien kanssa. Perehdytys asiasta on heikko tai sitä ei ole ollenkaan. Useat ajattelevat työskentelyn tulevan ohjaajan persoonan mukana, mutta varsinkin sijoituksen alussa olisi hyvä olla tietyt raamit työskentelylle, jotta alkuun päästään mahdollisimman hyvin. Kyseisissä lastensuojeluyksiköissä työskentely aloitetaan antamalla lomakkeita täytettäväksi vanhemmille ja varaamalla keskusteluajka sen pohjalta jo melko pian. Kaikki ohjaajat eivät kuitenkaan toimi näin, koska heillä ei ole tietoa asiasta tai eivät muusta syystä näin tee.

Tästä kaikesta päätellen ohjaajat kaipaavat perehdytystä ja tukea omaohjaajatyöskentelyyn vanhempien kanssa. Hyvää tukea saa työryhmältä, mutta ohjaajat toivovat myös jonkinlaista koulutusta tai muuta vastaavaa työskentelyn tueksi.

Vanhemmat kokevat haastattelujen perusteella, että he eivät välttämättä saa aina tarpeeksi tukea omaohjaajilta. Vanhemmat toivovat, että omaohjaaja ottaisi kokonaisvaltaisemmin roolinsa haltuun ja pyrkisi aidosti olemaan läsnä perheen työntekijänä. Osa vanhemmista on sitä mieltä, että keskusteluajkoja on tarpeeksi, kun taas toiset ajattelevat, että niitä on aivan liian vähän. Tässä tuleekin vastaan ohjaajan ammattitaidon yksi osa-alue. Täytyy osata lukea ihmisen tarpeita ja sen mukaan pyrkiä tarjoamaan tukea. Vanhemmat eivät useinkaan uskalla itse tarjota itseään keskusteluajoille tai muuten yksikköön käymään. Toiveena vanhemmilta onkin, että omaohjaaja tarjoaa aikoja, kutsuu käymään yksikössä ja tarvittaessa kertoo, jos ei ole hyvä aika vierailta. Yhteydenpito, avoimuus ja tiedottaminen ovat todella tärkeä osa omaohjaajan työskentelyä. Se, että suuri osa vanhemmista kokee saavansa liian vähän tietoa yksiköstä, on erittäin huolestuttavaa ja haitallista ajatellen sijoituksen tavoitteita.

Lomakkeiden täyttäminen sijoituksen alussa on vanhempien mielestä tärkeää, että saadaan kokonaisvaltainen kuva perheen ja nuoren tämänhetkisestä tilanteesta. Lisäksi sen pohjalta on hyvä luoda keskustelua, jonka avulla tutustuminen omaan ohjaajaan on luontevampaa.

Vanhemmat kokevat, että luottamus ohjaajien ammattitaitoon on suuri ja heidän neuvonsa, lausunnot ja puheet otetaan tosissaan. Luottavainen ja avoin suhde on helppo luoda ohjaajien kanssa, koska heitä on helppo lähestyä. Vanhempien mielestä ohjaajat ovat alan ammattilaisia, ja sen kyllä huomaa heidän työskentelystään ihmisten kanssa.

11 POHDINTA

Vaikka yksiköissä on selkeät toimintatavat tietyille asioille, niiden toteuttaminen osoittautuu aina välillä haastavaksi. Tämän opinnäytetyön pohjalta tekemäni pieni, mutta informatiivinen opas tulee helpottamaan työskentelyä ja antaa sille sen kaipaamaa taseisuutta. Lastensuojeluyksikössä toimivien omaohjaajien, sekä heidän asiakkaina olevien vanhempien haastattelut auttoivat minua kasaamaan tärkeimmät asiat yhteen.

Uskon, että omaohjaajatyöskentely yksiköissä tulee helpottumaan tämän oppaan myötä. Jo haastatteluvaiheessa huomasin, että vanhempien tuottamat vastaukset antoivat niin hyvää näkökulmaa asioihin, että oppaan kasaaminen sai ihan uusia vivahteita. Pelkillä ohjaajien haastatteluilla olisin varmaankin sortunut samoihin virheisiin, joita omaohjaajatyöskentelyssä on tehty kautta aikojen.

Haastatteluiden perusteella vanhempien saama omaohjaajatyöskentely vaihteli erittäin paljon. Tämä kertoo siitä, että työntekijöillä on eriäviä toimintamalleja omaohjaajatyöskentelyyn. Toinen panostaa myös vanhempien kanssa työskentelyyn, kun toinen taas haluaa olla ainoastaan nuoren kanssa. Tämä menee väärin siinä kohtaa, että kaikkien asiakkaiden pitäisi saada tasalaatuista palvelua kaikesta huolimatta.

12 TILAAJAN PALAUTE

Työn tilaajan mukaan olen tehnyt opinnäytetyön erittäin tärkeästä aiheesta. Tutkimus on perusteltu hyvin ja tarve sille on tällä hetkellä suuri. Tilaajan mukaan sijoitetun nuoren huoltajien kokemuksen tutkiminen on jäänyt pieneen rooliin. Vanhemmille si-

joitustilanne on kova paikka siinä missä nuorellekin. Näin saadaan myös heidän ääntään kuuluviin. Opinnäytetyöni vastaa kiitettävästi aiheeseen. Vanhempien osallistaminen omaohjaajatyöskentelyyn ja heidän kuuleminen asiassa on ensiarvoisen tärkeää.

Tutkimuksen tärkein anti on juuri se, että vanhempia kuullaan ja he kokevat tulevansa kuulluksi. Tilaajan mukaan tutkimuksessa on tärkeitä näkökulmia. Vanhempien toive siitä, että omaohjaaja ottaisi roolinsa kokonaisvaltaisemmin haltuun, sekä pyrki ai-dosti olemaan läsnä perheen työntekijänä, on erittäin hyvä pointti. Opinnäytetyön pohjalta on hyvä lähteä rakentamaan omaohjaajuuteen kuuluvaa vanhempien kanssa työskentelyä. Vanhemmat kokevat haastatteluiden mukaan työskentelyn tärkeänä ja toivovat siltä säännöllisyyttä, riippumatta siitä minkälainen tilanne nuorella on menossa.

Omaohjaaja saa ja pitääkin tehdä työskentelyä omalla persoonallaan, mutta tämän opinnäytetyön myötä sille voidaan alkaa rakentaa yhteistä kehystä, joka helpottaa työskentelyä. Opinnäytetyöstä saadun tiedon perusteella perhetyöskentelyä tulee kuvata ja mallintaa yksiköissä.

Tilaajan mukaan opinnäytetyöni on ansiollinen ja tuo esille tärkeää ulottuvuutta lastensuojelun laitostyöskentelyyn. Valmisteilla oleva opas vanhempien kanssa työskentelyyn liittyen tulee helpottamaan työskentelyä yksiköissä. Sille on iso tarve ja se helpottaa myös uusien työntekijöiden perehdyttämistä.

13 YHTEISÖPEDAGOGIN ROOLI

Lastensuojelu on ollut minulle tärkeässä roolissa läpi elämän ja olen aina tiennyt, että haluan työskennellä jollain tasolla sen saralla. Nyt viime vuoden olen saanut tehdä täysipäiväisenä ohjaajana töitä lastensuojelulaitoksessa.

Humanistinen ammattikorkeakoulu tarjosi minulle tämän upean mahdollisuuden. Koulutuksen laajuus ja opetuksen taso antaa hyvät lähtökohdat työskennellä lastensuojeluyksikössä. Opinnot ovat tarjonneet minulle paljon erilaisia näkökulmia lapsista ja nuorista.

Yhteisöpedagogina minulle on kunniallinen tehtävä olla kehittämässä lastensuojeluyksiköissä tapahtuvaa omaohjaajatyöskentelyä tämän opinnäytetyön ja sen tuotoksena syntyneen oppaan muodossa.

Nyt kun muistelen ensimmäistä vuottani Humakissa. Siellä leikittiin, pelattiin ja oltiin yhteisöllisiä. Niin läheisissä tunnelmissa muiden ihmisten kanssa, että en varmaan ikinä ole ollut. Näin jälkikäteen ajateltuna se on tehnyt minusta paremman ohjaajan. Olen saanut valtavan määrän oppia ja menetelmiä haltuuni. Olen yhteisöpedagogiopintojen jälkeen parempi kohtaamaan ihmisen ihmisenä. Ennakokuluot ja väärät ajatukset muista ihmisistä ovat karisseet pois. Kirsikkana kakun päällä sain käydä Humakin aikana lastensuojelu ja perhetyö- kurssin. Se oli tietenkin kurssi, jolle minun oli päästävä, vaikka se ei opetussuunnitelmaan kuulunutkaan. Ja nyt olen töissä lastensuojelussa. Yhteisöpedagogina.

14 OMAOHJAAJA OPAS VANHEMPIEN KANSSA TYÖSKENTELYYN

Rakensin yksinkertaisen omaohjaajaoppaan vanhempien kanssa työskentelyn tueksi. Oppaassa on kaikkiaan 13 sivua ja siinä on kerrottu omaohjaajatyöskentelyn perusasioista. Opas on suunnattu lastensuojelussa työskenteleville henkilöille, joilla on käytössä työssään omaohjaaja-menetelmä.

Oppaasta löytyy muutamia sivuja vanhemmuuden tukemiseen liittyen. Keinoja ja työskentelytapoja on esitelty kevyesti. Opas jättää ohjaajan persoonalle myös hyvin tilaa työskentelyyn ja se ei ole mikään raamattu, jota tulisi noudattaa ehdottomasti. Tarkoituksena on esitellä ja muistuttaa ohjaajia siitä, että mitä omaohjaajuus oikeastaan tarkoittaa.

Oppaassa on kerrottu omaohjaajan roolista asiakassuunnitelmapalavereissa nuoren tukena. Muistutuksena myös kotiharjoitteluasioista ja niiden sopimisesta vanhempien kanssa. Usein se on tehtävä, jonka omaohjaaja hoitaa nuorten vanhempien kanssa. Oppaan loppuun kokosin ohjaajien ja sijoitettujen nuorten vanhempien haastatteluista suoria lainauksia, johon oli kuvailtu minkälainen omaohjaajan tulisi olla.

Opas on kevyempi, kun alun perin oli tarkoitus siitä tehdä. Koen, että lastensuojeluyksiköiden olisi hyvä rakentaa yksikkökohtaisesti omat perehdytyskansionsa aiheesta.

Työ on tärkeää ja se jää tällä hetkellä valitettavan vähälle huomiolle, siihen nähden miten siitä puhutaan yleisellä tasolla. Omaohjaajaoppaan voi löytää tämän opinnäytetyön liitteistä. Katso liite numero 3.

LÄHTEET

Bardy, Marjatta 2013. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 73.

Ellonen, Noora & Heinonen, Anna 2014. Haaste 04/14- lehtiartikkeli. Viitattu 1.10.2020. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42014/ilmoitusvelvollisuudenmuutoksillaollutmerkitysta.html>

Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö Tarja 2016. Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino. Tampere. 217 – 218.

Haukkala, Elina & Mäki, Taru 2014. ”Minulla on suuri halu ymmärtää juuri tätä lasta ja hänen tarinaansa”. Työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia omaohjaajatyöskentelystä ja vuorovaikutussuhteesta lastensuojeluyksikössä. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus

Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvaori Johanna 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino: Tampere.

Kujala, Virpi 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoimintaopas. Sininauhaliitto. Eevan-perhe projektin julkaisu.

Lastensuojelun keskusliitto 2020. Milloin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle? Viitattu 05.09.2020. <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/milloin-lapsi-sijoitetaan-oman-kodin-ulkopuolelle>

Lastensuojelun keskusliitto 2016. Lasten oikeuksien yleissopimus. Viitattu 28.08.2020. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lapsen-oikeuksien-yleissopimus/>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 28.08.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P52>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Viitattu 31.08.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 31.09.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelun%20teht%C3%A4v%C3%A4t>

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Lastensuojelulain muutoksen. Viitattu 31.08.2020. <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELUKYSYMYKSIÄ VANHEMMILLE:

1. MINKÄLAISIA HAVAINTOJA OLET TEHNYT OMAOHJAAJUDESTA?
2. MILLAISTA TUKEA OLET SAANUT OMAOHJAAJALTA LAPSESI SIJOITUKSEN AIKANA? MINKÄLAISTA OLISIT HALUNNUT SAADA VIELÄ ENEMMÄN?
3. MITEN KEHITTÄISIT OMAOHJAAJIEN TYÖSKENTELYÄ NIMENOMAAN VANHEMPIEN KANSSA TOIMIMISESSA?
4. MILLAINEN OMAOHJAAJAN TULISI MIELESTÄSI OLLA?
5. MITÄ ODOTAT OMAOHJAAJAN KANSSA TYÖSKENTELYLTÄ? (KESKUSTELUT, PALAVERIT YM.)
6. OLETKO PYSTYNYT PUHUMAAN OMAOHJAAJAN KANSSA VAPAUTUNEESTI JA AVOIMESTI?
7. MINKÄLAISIA TAVOITTEITA HALUAISIT OMAOHJAAJATYÖSKENTELYSTÄ?
8. MITEN USEIN HALUAISIT TAVATA OMAOHJAAJAA?
9. MINKÄLAISIA MENETELMIÄ TOIVOISIT OMAOHJAAJATYÖSKENTELYYN? (KESKUSTELU, LOMAKKEET, MUU?)

10. ONKO OMAOHJAAJAN SUKUPUOLELLA MIELESTÄSI VÄLIÄ?
11. HALUAISITKO VAIHTAA OMAOHJAAJASI TOISEEN YKSIKÖN OHJAAJAAN?
12. TIEDÄTKÖ LAPSEN ASIOISTA TARPEEKSI, VAI PITÄISIKÖ OMAOHJAAJIEN OLLA ESIM.PUHELIMITSE ENEMMÄN YHTEYDESSÄ?
13. TOIVOISITKO OMAOHJAAJAN KÄYVÄN ENEMMÄN MYÖS KOTIKÄYNEILLÄ JA TUTUSTUVAN PAREMMIN PERHEESEESI?
14. VAPAA SANA OMAOHJAAJUDESTA?

LIITE 2

HAASTATTELUKYSYMYKSET OHJAAJILLE

1. MITEN KOET OMAOHJAAJUUDEN VANHEMPIEN KANSSA?
2. MILLAINEN OMAOHJAAJAN TULISI OLLA VANHEMMILLE?
3. MIKSI VANHEMMAT TARVITSEVAT OMAOHJAAJATYÖSKENTELYÄ?
4. MILLAISIA MENETELMIÄ TYÖSKENTELYSSÄ PITÄISI KÄYTTÄÄ, JOTTA SE OLISI HEDELMÄLLISEMPÄÄ?
5. MILLAISIA MENETELMIÄ SINULLA ON KÄYTÖSSÄ AJATELLEN OMAOHJAAJATYÖSKENTELYÄ?

6. KOETKO, ETTÄ SINULLA ON LUOTTAMUSSUHDE OMAOHJATTAVIIN VANHEMPIIN?
7. MITEN TYÖSKENTELYÄ VOISI HELPOTTAA TAI TOTEUTTAA PAREMMIN?
8. MITEN PALJON HENKILÖKEMIAMAT VAIKUTTAVAT TYÖSKENTELYYN?
9. OLETKO JOSKUS HALUNNUT VAIHTAA ITSESI POIS PERHEEN OMAOHJAAJAN ROOLISTA, MITEN TOIMIT?
10. SAATKO TARPEEKSI TIETOA, TUKEA JA MENETELMIÄ OMAOHJAAJUUTEEN?
11. PITÄISIKÖ OMAOHJAAJIEN KESKUSTELLA ENEMMÄN PAREINA VAI YKSITTÄIN VANHEMPIEN KANSSA?
12. MITEN OMAOHJAAJAT TIEDOTTAVAT TOISIAAN VANHEMPIEN KANSSA KÄYDYISTÄ KESKUSTELUISTA, ETTÄ MOLEMMAT PYSYIVÄT MUKANA?
13. MITEN TOIMIT, JOS VANHEMMAT EIVÄT OLE PALJON YHTEYDESSÄ YKSIKÖÖN PÄIN?
14. MINKÄLAISET ASIAT VAIKUTTAVAT OMAOHJAAJATYÖSKENTELYN LAATUUN JA TOIMIVUUTEEN?
15. MINKÄLAISIA HUONOJA KOKEMUKSIA OLET SAANUT VANHEMPIEN KANSSA TYÖSKENTELYSTÄ?
16. ENTÄ HYVIÄ?
17. MITÄ MIELTÄ OLET OMASTA TYÖSKENTELYSTÄSI OMAOHJAAJANA VANHEMPIEN NÄKÖKULMASTA AJATELTUNA.

LIITE 3

OMAOHJAAJA - VANHEMPIEN TUKIPILARI

Opas tukemaan lastensuojeluyksiköissä toimivia omaohjaajia vanhempien kanssa työskentelyssä.

Aluksi

Tämä opas on tarkoitettu omaohjaajalle, joka työskentelee lastensuojelun parissa laitoksessa, ammatillisessa perhekodissa ja vastaavassa yksikössä, jossa omaohjaaja-työskentelyä käytetään työskentelymenetelmänä.

Oppaassa käydään läpi lastensuojelun asiakkaina olevien vanhempien kanssa tehtävää työskentelyä.

Ota siis tiukka ote vihkosesta ja lue ajatuksen kanssa.

Mikä omaohjaaja?

Omaohjaaja on lastensuojelun kautta sijoitetun nuoren tukipilari sijaishuoltopaikassa. Omaohjaajan pääasiallinen tehtävä on tukea koko sijoituksen ajan nuoren olemista kyseisessä sijaishuoltopaikassa.

Nuorella tulee olla sijoituksen aikana turvallisia aikuisia ympärillään. Omaohjaajan tehtävänä on olla suuressa roolissa tätä paikkaa täytettäessä. Omaohjaaja on hyvä kuuntelija ja osaa neuvoa aina tarvittaessa. Nuori voi luottaa omaohjaajaan täysin ja uskaltaa puhua vaikeistakin asioista tämän kanssa. Luottamussuhde on olemassa ja varsinkin pitkän sijoituksen aikana tämä luo mahtavan ympäristön kasvaa ja kehittyä.

Sijoitetuilla nuorilla on myös vanhemmat tai huoltajat. Omaohjaaja on sijaishuoltopaikan äänitorvi sijoitetun nuorten perheeseen. Omaohjaaja tukee ja tarjoaa koko perheelle tukea vaikeassa tilanteessa.

Osa vanhemmista tarvitsee sijoituksen aikana keskustelutukea, sillä oman lapsen sijoittaminen pois kotoa on iso muutos ja kova paikka rakastavalle vanhemmalle. Omaohjaaja kannustaa ja rohkaisee vanhempia. Tarjoaa tukensa ja näyttää aitoa kiinnostusta perheen asioita kohtaan. Parhaimmillaan sijoituksen aikana omaohjaaja ja vanhemmat ovat hyvässä luottamussuhteessa.

Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmat ovat yleensä isossa roolissa nuoren elämässä, vaikka tämä olisikin sijoitettuna lastensuojelun toimesta. Tärkeää myös nuoren kasvua ja kehitystä ajatellen, että tiivis suhde vanhempiin pyritään pitämään sijoituksen aikana yllä.

Vanhemmuutta tuetaan tarjoamalla keskusteluaikoja säännöllisesti. Omaohjaajalla on reaaliaikaisin tieto ja tuntemus lapsen asioissa ja se, jos mikä on vanhemmalle tärkeää sijoituksen aikana. Sopiva väli keskusteluajoille on sijoituksen alkuun muutaman viikon välein.

Tilanteen tasoituttua ja sijoituksen edetessä tasapainoisesti keskusteluaikoja voi harventaa. Kuitenkin ottaen huomioon vanhempien tarpeet. Osa vanhemmista kokee tarvetta tiiviille tapaamiselle koko sijoituksen ajan, kun taas toisille riittää kerran kuukaudessa.

Omaohjaajan on ammattitaitoaan käyttäen osattava lukea tilannetta, sillä vanhemmat eivät välttämättä keskustelutuen tarvetta itse tuo julki.

Kannattaa ottaa myös tavaksi ilmoittaa vanhemmille aina puhelimitse, kun nuoren elämässä tapahtuu, jotain normaaliarjesta poikkeavaa. Se luo vanhemmille turvallisen olo ja herättää myös tavoiteltua luottamusta omaohjaajan ja vanhempien välille.

Menetelmät

Tärkeimpiä työmenetelmiä omaohjaajatyöskentelyssä sijoituksen alussa on keskustelua tukevat lomakkeet. Niillä pyritään kartoittamaan ja tutustumaan koko perheen, sekä sijoitetun nuoren tämänhetkisestä elämäntilanteesta.

Lomakkeissa kysellään vanhempien huolenaiheista, sijoituksen tavoitteista ja muista yleisistä asioista, jotka liittyvät nuoren, sekä perheen olemiseen.

Heti sijoituksen ensipäivinä sovitaan aloituspalaveri, jossa omaohjaaja(t), sekä vanhemmat käyvät lomakkeita läpi ja käyvät yleistä keskustelua toiveista ja tavoitteista sijoitusjaksolle. Omaohjaajat myös esittelevät mahdollisimman laajasti yksikön toimintaa ja päivärytmejä, niin, että vanhemmat saavat selkeän kuvan yksikön toiminnasta.

Alun jälkeen omaohjaajatyöskentely vanhempien kanssa jatkuu keskusteluajoilla, sekä mahdollisilla kotikäynneillä perheen kotona. Omaohjaajan ei tarvitse aloittaa kokonaisvaltaista perhetyötä, vaan lyhyt tutustuminen nuoren kotona riittää. Se luo perheen ja ohjaajan välille sidettä, joka tukee sijoituksen aikana tapahtuvaa yhteistyötä.

Keskusteluajoilla päivitetään sijoituksen nykytilannetta ja pidetään huoli, että niin omaohjaaja, kun vanhemmatkin ovat samalla linjalla nuoren asioissa.

Asiakassuunnitelma eli ”Asu”

Nuoren asioissa pidetään 1-3 kuukauden välein palaveri, jossa päivitetään asiakassuunnitelmaa. Omaohjaaja on ennen kaikkea nuoren tukena palavereissa. Vanhemmat saavat aina kutsun asiakassuunnitelmaan ja siellä sosiaalityöntekijöiden säestämänä pohditaan sijoitetun nuoren jatkoa ja kartoitetaan tämänhetkistä tilannetta. Omaohjaaja tukee tarvittaessa myös vanhempia palaverissa.

Vanhemmille on hyvä soittaa aina muutama päivä ennen palaveria ja muistutella ajankohdasta. Samalla kannattaa ottaa puheeksi se, että onko vanhemmilla toiveita asioista, joita palaverissa käsitellään. Usein vanhemmilla on mielessään paljon asioita, mutta välttämättä he eivät niitä palaverissa uskalla esille ottaa. Tällöin omaohjaajan on hyvä kuulla vanhempia ja tuoda palaverissa ilmi näitä asioita.

Kotiharjoittelut

Nuoret voivat käydä kotiharjoittelussa sosiaalityöntekijän kanssa sovitulla rytmillä. Omaohjaajan tulee tehdä vanhempien ja nuoren kanssa kotiharjoittelun pelisäännöt selväksi. Vanhemmat esittävät toivomuksensa siitä, miten he haluavat nuoren olevan kotona. Sovitaan kotiintuloajat, käyttäytymissäännöt, ateriarytmit ja räätälöidään yhdessä hyvä ja toimiva kokonaisuus.

Yksi hyvä tapa sopia näistä asioista on tehdä kotiharjoittelusopimus, jonka nuori allekirjoittaa ennen kotiin lähtöä. Siihen kirjataan selkeästi aikataulut ja muut kodin säännöt. Nuori hyväksyy sopimuksen allekirjoittamalla sen. Sopimus kulkeutuu nuoren mukana vanhemmille ja siellä vanhemmat allekirjoittavat sen, ennen yksikköön paluuta. Vanhemmille voi kertoa, että sopimukseen voi kirjoittaa, jos jokin asia ei ole toteutunut.

Hyvä tapa on soittaa vanhemmille kotiharjoittelun jälkeen ja kysyä miten on sujunut. Jos ongelmia on ollut ja sääntöjä ei ole noudatettu, tulee nuoren kanssa käydä ongelmakohdat

selkeästi läpi ja perustella asiat hyvin. Hyvin menneen kotiharjoittelun päätteeksi on tärkeää antaa nuorelle positiivista palautetta.

Omaohjaaja pitää huolen myös siitä, että lakisääteinen luonapitokorvaus maksetaan vanhemmille. Hyvä tapa on maksaa luonapitokorvaus kerran kuukaudessa. Jokaisesta yön yli vietetystä kotiharjoittelusta maksetaan sen hetkinen kertakorvaus vanhempien tilille.

Omaohjaaja pitää huolen siitä, että vanhemmat saavat joka kuukausi korvauksen kotiharjoiteluista. Hyvä tapa on merkata kerran viikossa itselleen ylös kotiharjoittelu öiden määrä, jotta kuun lopussa ei tarvitse tehdä niin paljon töitä laskeakseen niitä.

Yleisesti kotiharjoitteluita on sijoituksen alkuun vähemmän ja niitä lisätään pikkuhiljaa, kun nuori on asettunut yksikköön ja kodin tilanne mahdollistaa kotiharjoittelut. Kotiharjoiteluista neuvotellaan aina aluksi sosiaalityöntekijän kanssa.

Ensimmäisen kotiharjoittelun alkaessa omaohjaaja voi käydä saattamassa nuoren kotiin ja aistia hieman ilmapiiriä. Joskus kotiin meno jännittää nuorta, sekä vanhempia ja pehmeä lasku helpottaa molempia osapuolia ensimmäisellä kerralla.

Omaohjaaja on...

- Lämmin
- Kiinnostunut
- Välittävä
- Rajoittava
- Ihana
- Tyhmä
- Mukava
- Kannustava
- Vaativa
- Turvallinen
- Vanhempia ja nuorta varten
- Rakastava

Vanhemmat toivovat, että omaohjaaja on:

”Omaohjaajan tulee olla vähän niinku vanhempien korvike ja sellanen ihan tavallinen aikuinen.”

”Omaohjaaja tukee minua vanhemmuudessa ja kasvatuksellisissa asioissa. Se sanoo suoraan, jos teen väärin asioita nuoren kanssa”

”Se tsemppaa ja kehuu, jos huomaa minun tehneen asioita oikein kotiharjoittelun aikana.”

”Niitten pitäis puuttua rohkeesti ongelmakohtiin, mutta kuitenkin inhimillisesti. Rento ja hyvä meininki pitää olla. Vanhemmille ei saa tulla fiilis, että se ohjaaja tuntee nuoren paremmin, kun äiti tai isä”

”Kemioiden pitää mätsätä nuoren kanssa helposti ja siinä ei saa kestää kuuksia, vaan homman pitää alkaa toimia melko nopealla aikavälillä”

”Sen pitää udella ja kysellä nuorelta asioita, koska se on nuorelle se tyyppi, jolle voi puhua omia juttuja”

Ohjaajien näkemyksiä:

”Omaohjaajan pitäis olla vanhemmille selkee ja tois niille semmosen fiiliksen, että ei oo mitään salattavaa, ku monesti vanhemmilla on ennakkoluuloja lastensuojelusta”

”Se tarjoo tukea ja mahdollistaa keskusteluhetket, vaikka vanhemmat ei sitä erikseen pyydä”

”Me ollaan joukko luotettavia, johdonmukaisia ja oma-aloitteisia”

”Omaohjaajat ajattelee aina vanhempien näkökulmasta asioita. Mietti, miten sitä ite haluais tapahtuvan, jos oma lapsi ois sijoitettuna”

”Omaohjaaja kehittää toimintaansa koko ajan ja mukautuu aina asiakkaan tilanteen mukaan”

”Me ei hätkähdetä vaikeistakaan aiheista, vaan ollaan tukena, olipa tilanne mikä hyvänsä”

Opas on kirjoitettu opinnäytetyön pohjalta

Tekijä: Tommi Pitkänen

Vuosi: 2020

Opinnäytetyön nimi: Omaohjaajatyöskentely vanhempien näkökulmasta lastensuojeluyksikössä

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Kuopio